

LUNDS
UNIVERSITET

”Så länge ingen pratar så kommer vi inte få någon fälld”

Av Hanne Lernout & Josefine
Nilsson

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårterminen 2021

Handledare: Karl Dahlstrand

Examinator: Johan Rosquist

Abstract

Research shows that people living in socially disadvantaged areas have lower trust in the judiciary system and that the willingness to testify for crimes linked to criminal networks is low. The purpose of this study is to acquire further knowledge about the police perspective on working with these problems mentioned above. Our aim is to examine how they motivate witnesses and plaintiffs to cooperate with the police and take part in the legal process and what they regard as necessary measures to address the problems. We have used a qualitative method consisting of semi-structured interviews with four representatives of Malmö city police department. As a theoretical approach we used Roine Johanssons' perspective on Michael Lipsky's theory about street-level bureaucracy. We also used the norm model by Håkan Hydén as an analytical tool. The results show that all participants consider motivation a challenge, especially plaintiffs and witnesses who themselves are part of a criminal network are hard to motivate. They all emphasize the importance of relationship building and recognize that the process takes time and effort but is necessary to reach and establish confidence and trust. Several examples were highlighted of how the motivational work is carried out. Most of the participants expressed a need for legislative changes, e.g. anonymous witnesses and crown witnesses to get more people to cooperate with the police. Even other non-legislative measures need to be taken or developed in order to deal with the problems.

Nyckelord: Medverkan i rättsprocessen, motivation, målsägande, polis, vittne.

Antal ord: 16.493

Inledande ord

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare, Karl Dahlstrand, universitetslektor på rättssociologiska institutionen vid Lunds universitet för hans guidning genom skrivprocessen. Vi vill också tacka intervjudeltagarna från Polismyndigheten i Malmö som tog sig tid att ställa upp i vår studie trots hård arbetsbelastning.

Lund, juni 2021

Josefine Nilsson och Hanne Lernout

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Problemformulering	2
1.3 Avgränsning	3
1.4 Disposition	3
2. Bakgrund	4
2.1 Begreppsapparat	4
2.1.1 Kriminellt nätverk	4
2.1.2 Utsatt område	4
2.1.3 Särskilt utsatt område	5
2.2. Rättsliga ramar	5
2.2.1 Den allmänna vittnesplikten	5
2.2.2 Vittnesanonymitet	6
2.2.3 Vittnesstöd och vittnesskydd	6
2.2.4 Övergrepp i rättssak och mened	7
3. Tidigare forskning	8
3.1 Tystnadskultur inom kriminella nätverk och i socialt utsatta områden och dess konsekvenser	9
4. Myndighetsrapporter	11
4.1 Målsägandes medverkan i rättsprocessen	11
4.2 Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden	14
5. Teoretiskt ramverk	15
5.1 Perspektiv på gräsrotsbyråkrati och om att konstruera en klient	16
5.2 Normmodellen	18
6. Metod	19
6.1 Juridisk metod	19
6.2 Kunskapsöversikt	20
6.3 Intervjuer	21
6.3.1 Urval	22
6.3.2 Intervjuernas genomförande	23
6.3.3 Etiska överväganden	23
6.3.4 Analysmetod	24
6.4 Reliabilitet och validitet	25
7. Resultat	26
7.1 Tema 1: Faktorer som kan bidra till att personer blir mer benägna att delta i rättsprocessen.	26
7.2 Tema 2: Hur arbetar polisen med att motivera personer som uttrycker ovilja att delta i rättsprocessen?	29

7.3 Tema 3: Upplevda brister som försvårar arbetet	30
7.3.1 Upplevda brister inom Polismyndighetens organisation	30
7.3.2 Upplevda brister utanför organisationen som försvårar arbetet	31
7.4 Tema 4: Förslag på åtgärder	32
8. Analys och diskussion	33
Här kommer vi att analysera och diskutera våra resultat utifrån tidigare forskning, myndighetsrapporter och teoretiska utgångspunkter.	33
8.1. Analys utifrån tidigare forskning och myndighetsrapporter	33
8.2. Analys och diskussion utifrån Johanssons perspektiv på gräsrotsbyråkrati	35
8.3 Analys och diskussion utifrån normmodellen	37
9. Diskussion gällande metod och teori	39
10. Slutsats och förslag på framtida forskning	41
Källförteckning:	43
Bilagor	46
Bilaga 1	46
Bilaga 2:	49

1. Inledning

I januari 2017 skjuts och mördas 25-åriga Ivan Semedo från Hallonbergen. Strax efter dådet skickas två sms till ett vittne med uppmaningen "*stäng munnen.*", "*berätta annat*" (Thörnkvist 2020, s. 9). Personen som mottar meddelandet kommer snart välja att lämna landet. En kort tid efter mordet riktas uppmärksamheten mot ett annat vittne, Ivans granne José Axelsson. Han har både sett en del av händelsen och känt igen personerna inblandade i skjutningen som föranlett Ivans död. José tar kontakt med en kriminalkommissarie, medverkande i polisoperation Fenix, och berättar vad han har sett under mordnatten samt ger honom en hylsa han plockat upp från platsen där de första skotten mot Ivan avfyrats (ibid., ss. 39-49). Snart sprids ordet om att José har "golat". Han och hans fru mördas sex veckor senare av samma gärningsmän som står bakom mordet på Ivan (ibid., ss. 71-79). I förhör med en av gärningsmännen ifrågasätter förhørsledarna motivet bakom mordet på José varpå han svarar "*Han golade ner mina vänner*" (ibid., s.134).

I september 2017 medverkar tidigare chefsåklagare och nuvarande förbundsordförande för Brottsofferjouren, Sven-Erik Alhem, i TV4 Nyhetsmorgon för att diskutera problematiken kring rädslan med att vittna med bakgrund i vittnesmorden i Hallonbergen. Alhem menar att vittnesbenägenheten är en viktig demokratifråga då likhet inför lagen riskeras när kriminella grupper sprider en "farlighet" kring sig och kan verkställa den farligheten vilket kan resultera i ett eget normsystem som uppmanar till tystnad. Han uttrycker sig vara "livrädd" då ett fall som Hallonbergen gynnar grupper med samma typ av normer, då de inte nödvändigtvis behöver verkställa hot men kan använda fallet som exempel för att få potentiella vittnen att inte delta i rättsprocessen. (Tv4, 2017)

P4-Göteborg presenterar 2021 resultaten av en granskning som behandlar hot och våld mot vittnen och brottsoffer. I granskningen framkommer att många förundersökningar läggs ner p.g.a. att vittnen utsätts för hot, våld eller hot om våld. Framförallt är rädslan mest påtaglig i fall kopplade till kriminella nätverk. Utvecklingen av den minskade vittnesbenägenheten menas utgöra ett hot mot den vittnesplikt som är lagstadgad i Sverige (SR 2021). Kriminologen och enhetschef för Brottsförebyggande rådet, Daniel Vesterhav, menar att det förekommer en självzensur bland allmänheten, speciellt i socialt utsatta områden, där man i förebyggande syfte väljer att inte vittna p.g.a rädsla (SVT 2017).

1.1 Problemformulering

Enligt de myndighetsrapporter vi har granskat (se avsnitt: Myndighetsrapporter) och enligt ovan nämnda granskning av P4-Göteborg framkommer det att förtroendet för rättsväsendet är lägre i socialt utsatta områden i Sverige och att vittnesbenägenheten har minskat för brott kopplade till kriminella nätverk. Detta knyts samman med en utbredd tystnadskultur inom kriminella nätverk som ofta är baserade i socialt utsatta områden. Förundersökningar läggs allt oftare ner p.g.a att vittnen eller målsägande inte vill medverka i rättsprocessen. Polisens arbete att klara upp brott är beroende av allmänhetens samarbetsvilja. Utan uppgifter från vittnen och målsägande begränsas polisen i sina primära arbetsuppgifter. Arbetet som rättstillämpare kräver att lagstiftning och myndigheternas interna regelverk följs samt de normer som förknippas med deras yrkesroll. De måste ta ställning och förhålla sig till både interna (från myndigheten) beteendeförväntningar och externa (från det civila samhället) om hur de ska och bör bete sig i utförandet av arbetsuppgifter. Som utredare eller förundersökningsledare måste man förhålla sig till personer som p.g.a olika anledningar motsätter sig samarbete med Polismyndigheten och dess anställda. Utredare måste således finna vägar att gå runt, eller bryta normer som resulterar i att personer inte medverkar i rättsprocessen. Detta försvårar eller i vissa fall omöjliggör deras främsta arbetsuppgift- att lösa brott.

Den rättssociologiska relevansen i denna studie ligger i att undersöka hur representanter inom Polismyndigheten förhåller sig, möter och hanterar tystnadskulturens normer, och de som berörs av dem, samtidigt som de själva förväntas följa och agera utifrån de normer och riktlinjer som är sammanknutna med deras yrkesroll och den statliga myndighet de arbetar för. Relevansen ligger också i att undersöka hur "varat" dimensionen skiljer sig från "börat" dimensionen i polisens uppfattningar om hur arbetet med att motivera och arbeta med ovilliga vittnen och målsägande idag, skiljer sig mot hur de anser att det borde se ut.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur olika förundersökningsledare och utredare inom Malmöpolisen ser på arbetet med ärenden där vittnen och målsägande till brott kopplade till kriminella nätverk baserade i socialt utsatta områden uppvisar en ovilja att delta i rättsprocessen. Vårt intresse ligger i att undersöka hur och vad polisen gör för att motivera personer till att medverka i rättsprocessen samt vilka förändringar som

efterfrågas från polisiärt håll. Vår ambition är också att utifrån ett rättssociologiskt perspektiv bidra med ökad förståelse om normer och krav inom Polismyndigheten som möjliggör eller försvårar mötet med de normer som råder inom tystnadskulturen. Studien söker svar på två frågeställningar:

1. Hur arbetar utredare och förundersökningsledare i Malmö för att motivera personer att medverka i rättsprocessen?

2. Vilka åtgärder anser utredare och förundersökningsledare i Malmö behövs för att få fler att medverka i rättsprocessen?

1.3 Avgränsning

Med hänsyn till tidsbegränsningen och till studiens fokus har vi valt att enbart inkludera utredare och förundersökningsledare som arbetar inom Malmöpolisen med brott som kan kopplas till kriminella nätverk. I detta inkluderas inte åklagare, då det är ett polisiärt perspektiv vi efterfrågar. I frågeställningarna går det att återfinna orden "rättsprocessen" och "personer". Med "rättsprocessen" avses rättsprocessen kring brott kopplade till kriminella nätverk som är baserade i socialt utsatta områden i Malmö och med "personer" avses vittnen och målsägande. Vidare avgränsningar gällande urval och geografiskt område diskuteras under metodavsnittet.

1.4 Disposition

I den inledande delen presenteras ämnesområdet med tillhörande problemformulering samt studiens syfte och frågeställningar. Därefter följer ett bakgrundsavsnitt med relevanta begrepp och en redogörelse för de rättsliga ramar studien kommer att beröra. Detta följs av avsnittet som presenterar tidigare forskning, varav två studier valts ut med inriktning på faktorer som kan påverka viljan att samarbeta med polisen, för att beskriva den kunskap som vi återfunnit inom området. Sedermera presenteras två myndighetsrapporter, utförda och publicerade av Brå, vilka behandlar målsägandes medverkan i rättsprocessen och förtroendet för rättsväsendet i socialt utsatta områden. Därefter redovisas teoriavsnittet som redogör för Roine Johanssons perspektiv på Michael Lipskys teori om gräsrotsbyråkrati och Håkan Hydéns normmodell. Därefter följer ett metodavsnitt där vi grundligt förklarar studiens tillvägagångssätt, vilket vi behandlar i följande delar: juridisk metod, kunskapsöversikt, intervjuer (urval, genomförande, etiska överväganden, analysmetod) samt reliabilitet och validitet. Studien knyts ihop med ett avsnitt där vi redovisar resultat, analys och diskussion

utifrån tidigare forskning, myndighetsrapporter och teori. I resultatavsnittet presenteras också svaren på våra frågeställningar. Detta följs av en metoddiskussion och slutligen en slutsats där studiens syfte, frågeställningar och resultat sammanfattas tillsammans med förslag på framtida forskning.

2. Bakgrund

Här presenteras viktiga begrepp som återkommer i vår studie samt en generell bakgrund kring rättsområdet om vittnen.

2.1 Begreppsapparat

2.1.1 Kriminellt nätverk

Kriminellt nätverk ingår under paraplybegreppet organiserad brottslighet. Inom begreppet ryms olika former av nätverk, grupperingar och fenomen (Brå 2016, ss. 9-10). Enligt EU:s definition av organiserad brottslighet måste minst sex av elva kriterier vara uppfyllda samt punkt 1,3 och 5. Kriterierna för att en grupp och den gruppens verksamhet ska kunna definieras som organiserad brottslighet är följande: 1. Samarbete mellan fler än två personer, 2. Egna tilldelade uppgifter åt var och en, 3. Lång eller obegränsad utsträckning i tiden, 4. Någon form av disciplin och kontroll, 5. Misstanke om allvarliga kriminella handlingar, 6. Verksamhet på lokal nivå, 7. Användning av våld eller andra metoder för hot, 8. Användning av kommersiella eller affärsmässiga strukturer, 9. Deltagande i penningtvätt, 10. Otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomi och 11. Strävan efter vinning och/eller makt (Polismyndigheten, 2019).

2.1.2 Utsatt område

Ett utsatt område är ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där kriminella har en påverkan på lokalsamhället. Påverkan är framförallt kopplad till den sociala kontexten i området och de kriminellas vilja att kontrollera och ta över makt i lokalsamhället. Påverkan kan bestå av direkta påtryckningar, såsom hot och utpressning, eller indirekta t.ex. offentliga våldshandlingar med risken att skada tredje man, narkotikaförsäljning som bedrivs öppet eller ett utåtagerande missnöje mot samhället. Resultatet blir att boende i området upplever sig otrygga, vilket leder till en minskad benägenhet att anmäla brott och att medverka i rättsprocessen (Polismyndigheten 2017, s.10) .

2.1.3 Särskilt utsatt område

Ett särskilt utsatt område karaktäriseras av en allmän obenägenhet att delta i rättsprocessen. Vittnen, målsägare och anmälare i området kan utsättas för systematiska hot och våldshandlingar. Det kan vara svårt eller nästintill omöjligt för polisen att fullfölja sitt uppdrag, p.g.a situationen i området, vilket innebär regelmässig anpassning av arbetssätt eller utrustning. I flera fall har det skett en normalisering av situationen i området vilket lett till att varken polisen eller de boende reflekterar över det avvikande läget. Ett särskilt utsatt område innebär också att parallella samhällsstrukturer, extremism och en hög koncentration av kriminella kan förekomma. En ytterligare problematisk aspekt är om det ligger andra utsatta områden i närheten av ett särskilt utsatt område. Det utgör en risk för samverkan mellan kriminella personer och nätverk inom de områdena (Polismyndigheten 2017, s.10).

2.2. Rättsliga ramar

2.2.1 Den allmänna vittnesplikten

Ett fungerande rättssamhälle bygger på att alla vågar anmäla och vittna om brott. Ett vittne definieras som någon som har sett någon begå ett brott, gjort en iakttagelse vid ett brottstillfälle eller någon som har gjort iakttagelser kring gärningsmannens eller brottsoffrets beteende även om man inte varit med vid själva brottstillfället (Polismyndigheten 2021). Av 36 kap. 1§ i rättegångsbalken (SFS 1942:740) framgår att allmän vittnesplikt råder i Sverige vilket innebär att man har en skyldighet att, efter kallelse vid vite, inställa sig vid svensk domstol för att höras som vittne. Om den som blivit kallat uteblir kan vittnet kallas på nytt vid vite eller hämtas till rätten (RB 36 kap. 20 §). Om ett vittne vägrar att inställa sig vid kallelse gör domstolen en proportionalitetsprövning vilket innebär att en avvägning görs om eventuellt användande av tvångsmedel står i proportion till ändamålet. En avvägning görs således mellan rättsväsendets intressen och individens integritet (Ekelöf m.fl. 2009, s. 219). I brottmål får dock målsägande eller den som åtalats för medverkan till gärningen inte vittna (RB 36 kap.1-2 §§). Anledningen är att lagstiftaren förutser en risk med att den tilltalade eller målsägande skulle försöka påverka målet genom att lämna felaktiga uppgifter (Ekelöf m.fl. 2009, s.222). Undantag från vittnesplikten föreligger den som är eller varit gift med part eller nära släkting till part. Om man är under 15 år eller lider av psykisk störning prövar rätten om man är lämplig som vittne. Ett annat undantag kan

göras om personen p.g.a offentlighets- och sekretesslagen inte får lämna uppgifter (RB 36 kap. 3-5 §§).

2.2.2 Vittnesanonymitet

Den allmänna vittnesplikten som beskrivits ovan innebär att den som blir kallad att vittna är skyldig att göra det och har ingen möjlighet att undandra sig från att vittna p.g.a olustkänsla eller rädsla för repressalier (SOU 1990:92, s.165). Enligt 39 kap.10§ i RB skall

“Innan vittnesmål avläggs, [...] rätten höra vittnet om hans fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist”. Det finns således ingen bestämmelse i svensk rätt som möjliggör vittnesanonymitet. Sedan 1990 har frågan om anonyma bevispersoner diskuterats i regeringen, riksdagen och i olika utredningar. Enligt SOU 1998:40 och SOU 2004:1 ansågs anonymitet innebära processuella svårigheter i form av en inskränkning av den tilltalades rättigheter samt leda till begränsad effekt. Frågan om att införa en möjlighet för vittnen att vara anonyma har dock återigen aktualiserats i takt med den ökade andelen grova brott som förblir ouppklarade. Just nu pågår i uppdrag av regeringen en utredning av olika åtgärder som syftar till en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring. En av åtgärderna som ska utredas är att se över möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt (Dir. 2019:85). Uppdraget ska redovisas senast den 21 maj 2021.

2.2.3 Vittnesstöd och vittnesskydd

Om någon känner rädsla, utsätts för påtryckningar eller om det är nödvändigt av säkerhetsskäl kan rätten bedöma att deltagande sker via ljudöverföring eller ljud-och bildöverföring (RB 5 kap. 10§). Rätten kan även besluta om medhörning vilket innebär att en part eller åhörare inte får närvara i rättssalen men om möjligt få följa sammanträdet via ljudöverföring eller ljud-och bildöverföring (RB 36 kap. 18 §). Ett vittne kan även få vittnesstöd. Vittnesstöd finns i alla tingsrätter och hovrätter. Ett vittnesstöd har till uppgift att hjälpa, informera och stödja vittnen och målsäganden i samband med en rättegång.

Om man utsätts för hot eller påtryckningar finns olika former av vittnesskydd. Den minst ingripande formen är att vittnet ansöker hos Skatteverket om att få *sekretessmarkering* i folkbokföringsregistret (SFS 2009:400 22 kap. 1§). När det inte anses tillräckligt kan vittnet ansöka om *skyddad folkbokföring* enligt folkbokföringslagen (SFS 1991:481 16 §) eller *få fingerade personuppgifter* enligt lagen om fingerade

personuppgifter (SFS 1991:483 1§). Förutom dessa administrativa former av skydd finns även fysiska åtgärder. Om man riskerar att utsättas för våld, hot eller trakasserier kan man ansöka om *kontaktförbud* hos polisen enligt kontaktförbudslagen (SFS 1988:688). Den mest ingripande skyddsåtgärden är det särskilda personsäkerhetsprogrammet. Enligt förordningen om särskilt personsäkerhetsarbete (SFS 2006:519) bedrivs arbetet i första hand för bevispersoner som medverkar eller har medverkat i en förundersökning eller rättegång som rör grov eller organiserad brottslighet, informatörer i frågor om grov eller organiserad brottslighet, anställda inom rättsväsendet och närstående till ovannämnda. Utgångspunkten är att personkretsen som ska omfattas av programmet bör hållas snäv, dels p.g.a att programmet är resurskrävande och dels p.g.a de psykiska påfrestningar som programmet innebär för den enskilde. Ofta behöver den hotade lämna sitt hem, sina vänner och släkt i all hast och leva gömt ett tag för att senare så småningom bygga upp ett helt nytt liv på ny ort (SOU 2004:1 ss. 128-129). Trots dessa åtgärder kring vittnesstöd och vittnesskydd bedömer regeringen att det finns skäl att se över vilka ytterligare åtgärder som kan vara relevanta för att förbättra stödet till och skyddet av vittnen och deras anhöriga (Dir. 2019:85). Resultatet av utredningen ska presenteras senast den 21 maj 2021.

2.2.4 Övergrepp i rättssak och mened

Övergrepp i rättssak är ett brott som regleras i Brottsbalken (Brb. 17 kap. 10§) och innebär att den som, genom våld eller hot om våld eller genom annan gärning som medför lidande, angriper en person för att hen har medverkat i en rättsprocess eller försöker förhindra en person att medverka i rättsprocessen döms för övergrepp i rättssak. Medverkan i rättsprocessen kan vara att personen har gjort en anmälan, avlagt vittnesmål eller vid förhör har avgett utsaga.

Syftet med lagen är att rättsprocessen ska respekteras och att någon som har begått ett brott inte ska gå fri därför att ingen vågar anmäla. Straffet för övergrepp i rättssak är fängelse i högst fyra år. I förarbeten har angetts att övergrepp i rättssak är ett brott av sådan art att det finns starka skäl för att döma till fängelse som påföljd i normalfallet (Prop. 2001/02:59 s.61). Om brottet är grovt döms till grovt övergrepp i rättssak och det ger fängelse i lägst två och högst åtta år. Om det bedöms vara ringa övergrepp i rättssak döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Som nämnt tidigare har Sverige allmän vittnesplikt. Om man vägrar att ställa upp vid kallelse till domstolen kan det leda till vitesföreläggande eller i värsta fall häktning. Den som under laga ed lämnar osann uppgift eller undanhåller sanningen döms för mened

till fängelse i högst fyra år. Om brottet är grovt döms till fängelse i lägst två år och högst åtta år. Om brottet är ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader (Brb. 15 kap. 1§). Bedömningsgrunder för menedsbrott är allvarlighetsgraden hos brottet samt skadan som tillfogats någon annan i samband med meneden. Vid bedömningen om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har skett med uppsåt i vinningssyfte eller i syfte att en oskyldig ska straffas (Zila, 2020).

Enligt regeringen kan det ifrågasättas om de nuvarande straffskalorna för brott som övergrepp i rättssak och mened återspeglar brottets allvar i tillräcklig stor utsträckning (Dir. 2019:85). Vidare hänvisar regeringen till kriminalstatistiken från 2018 och menar att det i majoriteten av fallen inte dömts ut fängelse för övergrepp i rättssak som huvudbrott trots uttalanden i förarbetena (Prop. 2001/02:59 s.61) att fängelse skall väljas som påföljd i normalfallet (Dir. 2019:85). Mot denna bakgrund har regeringen gett uppdraget att utreda om straffskalorna för övergrepp i rättssak och mened bör ändras och om en höjning av minimistraffen för brotten bör övervägas. Vidare ska kvalifikationsgrunderna för grovt brott utredas. Regeringen menar att brotten, särskilt övergrepp i rättssak, ofta förekommer i samband med brott inom kriminella nätverk och därför bör, vid utredningen av kvalifikationsgrunderna, analyseras om det finns ett behov av att tydliggöra allvaret hos gärningar kopplade till kriminella nätverk (Dir. 2019:85). Utredningen ska presenteras senast den 21 maj 2012.

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt redogör vi för kunskap hämtad från sex internationella artiklar som alla berör kunskapsfältet tystnadskultur i kriminella nätverk och socialt utsatta områden. I redogörelsen beskrivs de påverkansfaktorer som, enligt studierna, ligger bakom tystnadskulturen och konsekvenser tystnadskulturen bär med sig. Här behandlas enbart internationella vetenskapliga artiklar då vi inte återfunnit några svenska resultat som uppfyller de sökkriterier vi utgått från. Detta tyder på att det verkar finnas en avsaknad av svenska vetenskapliga artiklar som berör tystnadskulturen och dess konsekvenser i en svensk kontext. Vår ambition med uppsatsen är att bidra till att fylla denna kunskapslucka.

3.1 Tystnadskultur inom kriminella nätverk och i socialt utsatta områden och dess konsekvenser

I studien *Fear of retaliation and citizen willingness to cooperate with the police* (Papp, Smith, Wareham & Yuning 2019) är syftet att undersöka individers vilja att samarbeta med polisen med särskilt fokus på rädslan för hämnd och repressalier. Enligt Papp et al. (2019, s.623) är allmänhetens vilja att samarbeta med polisen av stor betydelse för polisens arbete med att klara upp brott (Papp et al. 2019, s.623). I Sverige faller oviljan att samarbeta med rättsväsendet, bland annat när det gäller brott kopplade till kriminella nätverk, under begreppet tystnadskultur. I de internationella studier vi har granskat används det motsvarande begreppet "No snitching". I Clayman och Skinns studie "*To snitch or not to snitch? An exploratory study of the factors influencing whether young people actively cooperate with the police*" (2012, s.462) definieras snitching som att en observatör eller medbrottsling, som bevittnat ett brott, aktivt väljer att samarbeta eller utlämna information om ett brott som antingen har hänt eller kommer hända även om det går emot beteenderegler inom kompisgänget, området man lever i eller annan grupp man påverkas av.

En återkommande faktor som lyfts av samtliga artiklar som diskuterar "no snitching" och beskrivs vara viktig för viljan att samarbeta med polisen, är förtroende. Bland annat menar Papp et al. (2019, s. 623) att förtroende är nödvändigt för att samarbete ska kunna uppstå och fungera men det är just avsaknaden av förtroende som diskuteras av författarna i samtliga artiklar som behandlar "no snitching". I Clayman och Skinns studie (2012), som inriktar sig på unga, boende i socialt utsatta områden, framkommer det att det till viss utsträckning finns ett gott förtroende för polisen. Detta baseras på att studiens respondenter uppgav att deras förtroende för polisen vuxit i samband med individuella möten med en specifik polis eller från andra positiva möten med områdespoliser de lärt känna. Enligt Clayman och Skinns (2012) uppnås goda personliga relationer med polisen genom att parterna möts ofta, har bra dialoger och i sammanhang som inte bara är relaterade till brott. Dessa personliga relationer möjliggör att se bortom polisuniformen och därmed bygga upp förtroende. Ashbury menar i sin studie "*Anti-Snitching Norms and Community Loyalty*" (2010) att avsaknandet av förtroende beror på en lång tradition av att minoritetsgrupper missbehandlats av staten och statliga representanter, vilket i förlängningen har lett till att lojaliteten inom minoritetsgruppen stärkts. Ashbury (2010) hänvisar till grupplojalitet och "community

loyalty” som en förklaring till att fenomenet “no snitching” uppstått och lever kvar. Ashburys resonemang om områdeslojalitet kan stärkas av att flera av de berörda studiernas deltagare hävdar att tidigare negativa erfarenheter med polisen har färgat deras syn på rättsväsendet och därmed deras samarbetsvillighet. Exempelvis uppgav flera respondenter i Clayman och Skinns (2012, s. 474) studie att de blivit orättvist behandlade eller dåligt bemötta av polisen. De menade också att de upplevt att deras hudfärg har haft en inverkan på hur de blivit behandlade. Rasaspekten berörs också av Rosenfelt et al (2003 ss.295-297), Downing & Copeland (2015 ss.276-278) och Brunson & Wades (2019 ss.633-634) studier, där det framkommer att flera av respondenterna menar att de oprovocerat blivit dåligt behandlade av polisen med hänvisning till deras hudfärg.

En annan återkommande faktor till varför personer inte vill samarbeta med polisen är rädsla (Papp et al. 2019, s.623; Clayman & Skinns 2012 s.474; Copeland & Downing 2015, s.272; Brunson & Wade 2019 s. 623). Ashbury hävdar i sin studie att ett avsteg från normen som uppmanar till tystnad mot rättsväsendet, skulle innebära att avvika från lojaliteten till sin grupp och därmed riskera att utsättas för social exkludering (Ashbury 2010, s.1262). Flera av studierna betonar betydelsen av sociala influenser och risken för social exkludering. Clayman och Skinns (2012) menar att sociala influenser är en viktig faktor som påverkar avgörandet om samarbete med polisen. Framförallt pekar de på vänner och äldre förebilders påverkan. Med äldre förebilder syftar de på personer som fungerar som ledargestalter i territoriella gäng med inverkan på de sociala normerna och koderna i området. Clayman och Skinns menar att familjens påverkan och tidigare kunskap och lärdomar om normer och socialt beteende riskerar att överskuggas då vänner och andra personer unga ser upp till, intar en allt större plats och därmed påverkar deras sociala liv (Clayman & Skinns 2012, ss. 469-470) . Rädslan för att bli socialt exkluderad lyfts också av Copeland och Downings studie (2015) *“Criminality, Interpersonal Proximity and the Stop-Snitching Code: An Examination of Offender and Non-Offender Perceptions”*. Enligt dem avråder informella kulturella normer inte bara personer som är involverade i kriminella gäng från att samarbeta med polisen. Normerna är också gällande för personer som inte ingått i brottslig aktivitet men som är boende i samma område där nätverket finns och personer som tidigare varit kriminella (Copeland & Downing 2015, s. 269). Detta berörs också i artikeln *“Snitching and the code of the street”* av Rosenfelt et al. (2003, ss. 305-307) som menar att risken att bli identifierad som “snitch” kan innebära en förlust av alla former av respekt från sin

gemenskap, vilket är en stor uppoffring då respekt är av stor vikt i kriminellt belastade områden. Copeland och Downing (2015, s.271) menar vidare att respekt är en betydande faktor. Respekt är, enligt dem, en typ av kulturellt kapital som skulle kunna gå förlorad om man väljer att samarbeta med polisen.

Hotet om social exkludering är dock inte den enda typen av rädsla som verkar vara betydande för om en person väljer att samarbeta med polisen. Även rädslan för att utsättas för fysisk hämnd i form av våld framkommer som en viktig påverkansfaktor. I Brunson och Wades studie (2019, s.624) " "Oh hell no, we don't talk to police" samt Papp et als studie (2019, ss.633-636) framkommer det att de som upplever större rädsla för risken att utsättas för fysisk hämnd också är mindre benägna att samarbeta med polisen. Clayman och Skinns (2012, s.474) lyfter också vikten av rädslan att bli socialt exkluderad men diskuterar framförallt rädslan att bli utsatt för hämnd bestående av fysiskt våld. I deras studie framkommer det att flera av deras respondenter skulle gå med på att samarbeta med polisen men under förutsättningarna att deras personliga uppgifter är och förblir anonyma. Clayman och Skinns menar att rädslan för hämnd i form av fysiska hämndaktioner, sällan har en förankring till verkligheten men att rädslan kan vara tillräckligt omfattande för att många väljer att avstå från samarbete (Ibid., ss. 474-475).

4. Myndighetsrapporter

Då vi inte har hittat några svenska vetenskapliga artiklar har vi valt att inkludera svenska myndighetsrapporter. Detta för att få en insikt i hur problematiken har undersökts och behandlats i det svenska samhället. I följande avsnitt presenteras två myndighetsrapporter från Brottsförebyggande rådet (Brå) som behandlar ämnen relaterade till vittnens och målsägandens benägenhet att delta i rättsprocessen. I rapporterna framgår att det finns en ovilja bland målsägande och vittnen, men det beskrivs inte hur enskilda poliser eller polisen som myndighet arbetar med att hantera den oviljan. Med vår studie ämnar vi att bidra till att fylla denna kunskapslucka.

4.1 Målsägandes medverkan i rättsprocessen

2016 publicerade Brå en rapport med syftet att studera målsägandes medverkan i rättsprocessen vid brott mot personer. Studien har särskilt fokus på målsägandens behov och erhållande av stöd. Studien syftar också till att bidra med kunskapsunderlag för åtgärder som kan öka målsägandes medverkan i rättsprocessen. Datainsamlingen består bl.a. av enkäter till åklagare, utredande poliser, personer verksamma inom

brottsofferjourer och målsägandebiträden samt statistik från Nationella Trygghetsundersökningen över åren 2004-2016 och intervjuer med målsägande (Brå 2016, ss. 14-21).

I rapporten framkommer att en majoritet av tillfrågade åklagare, utredare inom polisen och målsägandebiträden uppger att fler brott skulle kunna leda till åtal om fler brottsutsatta väljer att medverka i rättsprocessen. Konsekvenserna av inte delta eller tveksamhet till att delta kan innebära försenade utredningar, nedläggningar eller uppskjutna rättegångar. Det finns varierande sätt för en målsägande att visa att man inte vill delta i rättsprocessen. Det kan handla om att vilja ta tillbaka sin anmälan om brott, inte göra sig kontaktbar eller inte dyka upp till avtalade möten eller att förneka tidigare lämnade uppgifter. I rapporten identifieras de fyra vanligaste brottstyperna som sällan anmäls: sexualbrott, hot, misshandel och personrån. Vanligast är brott och grova våldsbrott kopplade till organiserad brottslighet och våld i nära relationer. Enligt åklagare och utredare inom polisen är det mellan 30 till 50 procent av brottsutsatta kopplade till dessa typer av brottslighet som inte vill medverka i rättsprocessen (Brå 2016, ss. 32-38). Rapporten lyfter fem faktorer som har betydelse för målsägandes vilja att medverka; bemötande, information, rättsprocessens tidsåtgång, trygghet under rättsprocessen och målsägandebiträde. Bemötanderelaterade frågor beskrivs som centralt för målsägandens vilja att medverka i rättsprocessen, framförallt gäller det bemötande från polis och målsägandebiträde. Enligt rapportens tillfrågade består ett gott bemötande av personlig kontakt, tillgänglighet, återkoppling, sakkunskap och konsekvensbeskrivningar. Rapportens tillfrågade uppger personlig kontakt som det viktigaste elementet i ett gott bemötande (Brå 2016, ss. 39-42). En annan viktig faktor som lyfts fram av rapportens tillfrågade är betydelsen av sakkunskap. Att utredande polis är väl insatt i brottstypen målsägande blivit utsatt för och har kunskap om kulturella skillnader och bakgrunder, beskrivs som viktigt för att förhör ska kunna genomföras på ett bra sätt så att den hörda personen känner sig sedd och välbemött. En aspekt att ta hänsyn till gällande kulturella skillnader handlar om målsägandens eventuella negativa erfarenheter av ett korrupt polisväsende i andra länder. Sådana erfarenheter kan påverka förtroendet även för det svenska polisväsendet och därmed utgöra ett hinder i mötet mellan polis och målsägande (Brå 2016, ss. 43-44). Dessutom uppger en majoritet av verksamma vid brottsofferjourer att det finns grupper av målsägande som saknar stöd. Framförallt handlar det om personer som misstror och saknar förtroende för rättsväsendet eller lever i parallella samhällssystem. Det kan

bland annat röra sig om personer som är en del av och aktiva inom kriminella nätverk och som bor i socioekonomiskt utsatta områden med lägre grad av samhällslig anknytning eller integration. I studien lyfts tre viktiga punkter gällande bemötande. Den första punkten handlar om att visa empati för målsägande genom att bekräfta att man förstår personens oro och vad den har att säga. För det andra bör polisen i större utsträckning göra sig tillgänglig för målsägande och för det tredje bör motiverande samtal hållas med målsägande som tvekar inför att delta i rättsprocessen (Brå 2016, ss. 44-45).

I rapporten framkommer att rädsla är det starkaste skälet för en målsägande att inte vilja medverka i rättsprocessen. Framförallt gäller det fall kopplade till grova våldsbrott och organiserad brottslighet. Rädslan syns framförallt bland personer bosatta i storstadsområden där det finns en större utbreddhet av kriminella nätverk (Brå 2016, ss. 55-58). Rädslan beskrivs delvis bero på misstro mot rättsväsendet men också på oro för att bli utsatt för repressalier. Målsägande uppger även känna rädsla och oro i samband med huvudförhandlingen, i fall där brottstypen är kopplad till grova våldsbrott eller brott knutna till organiserad brottslighet. Rädslan handlar om att behöva möta den tilltalade i rätten, höra den tilltalades perspektiv och berättelse och rädsla av att själv inte bli trodd eller sedd som trovärdig men också för hur fallet kommer avgöras. Efter avslutad rättsprocess känner målsägande framförallt oro inför att stöta på gärningsmannen, men också för att bli utsatt för hämnd som antingen riktas mot en själv eller mot närstående (Brå 2016, ss. 58-61) Enligt rapportens respondenter ges fyra förslag för en tryggare rättsprocess. Det första förslaget avser ökade möjligheter till personskydd eller andra skyddsåtgärder. Det andra förslaget handlar om ökade möjligheter till medhörning. Det tredje förslaget förespråkar ökat stöd till vittnen och det sista förslaget avser möjligheten till anonyma vittnesmål (Brå 2016, s. 62).

I rapportens avsnitt som diskuterar möjliga utvecklingsområden bedöms motiverande bemötande av polisen som den viktigaste omständigheten som påverkar målsägandes medverkan. Empati, bekräftelse och tålmod beskrivs vara de viktigaste komponenterna i ett gott, personligt bemötande vilket följs av förmågan att kunna lyssna aktivt och på ett engagerat sätt ställa följdfrågor (Brå 2016, ss. 91-93). Ytterligare ett förslag som ges är möjligheten att införa en kontaktperson för målsägare. Införandet skulle ske i anslutning till att rättsprocessen startas upp för att avlasta utredares informationsarbete kring generella aspekter av rättsprocessen och rättssystemet. Kontaktpersonens uppgifter skulle kunna fungera som ett komplement till

myndighetsutövande polis, socialtjänst, privata advokatfirmor och ideellt yrkesverksamma. Kontaktpersonens huvudsyfte skulle kunna vara att hjälpa målsägande med frågor som rör t.ex. rättsprocessen samt kontakt med myndigheter (Brå 2016, ss. 97-100).

4.2 Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden

Rapportens syfte är att undersöka trygghet och förtroende för rättsväsendet, samt förekomsten av parallella samhällsstrukturer i socialt utsatta områden. Data från Nationella Trygghetsundersökningen (NTU) i 61 utsatta områden från åren 2006-2017 har bearbetats. Dessutom bygger undersökningen på intervjuer med boende, föreningsrepresentanter, kommunanställda och poliser i sex av polisens särskilt utsatta områden samt en trappuppgångsundersökning (enkät) år 2017 med boende i två av polisens särskilt utsatta områden. Resultatet från undersökningen delades in i fyra teman: förtroende för rättsväsendet, benägenhet att samverka med rättsväsendet, trygghet och otrygghet samt parallella samhällsstrukturer (Skinnari, Marklund, Nilsson, Stjärnqvist & Vesterhav 2018).

Resultatet från NTU visar att andelen som har förtroende för rättsväsendet är mellan fem och åtta procentenheter lägre i socialt utsatta områden än i övriga urbana områden (Skinnari et al. 2018, s.45). Trappuppgångsundersökningen visar att kvinnor generellt sett har ett större förtroende för polisen än män och en större andel av de äldre (både män och kvinnor) än av de yngre anger att de har förtroende för polisen. Det finns dock andra faktorer som har större betydelse än kön och ålder för att förklara förtroendet för polisen. I enkäten fick respondenterna ange hur de uppfattar polisen rörande fem dimensioner: effektivitet, rättvisa, snabbhet, normativ samstämmighet samt respektfullhet. Starkast påverkan på förtroendefrågan har synen på polisens effektivitet, följd av polisens rättvisa, polisens snabbhet samt upplevelsen att det finns en normativ samstämmighet. Det som har minst inverkan på förtroendet är om polisen uppfattas som respektfull. Många av dem som saknar förtroende för polisen uppger ändå att polisen uppträder respektfullt.

När det gäller polisens effektivitet framgår i intervjuer och enkätsvaren att många upplever att rättsväsendet inte är effektivt. Missnöje med polisens förmåga att förhindra brottslighet påverkar förtroendet. Många boende, företagare och tjänstemän i särskilt utsatta områden upplever att myndigheten drar sig undan och att kriminella kan ta över kontrollen i dessa områden. Polisen upplevs inte ha förutsättningar för att förhindra

eller lösa brott. Många boende efterfrågar en mer närvarande polis och vissa har en bild av polisen som för slapphänt. En poliskategori som sticker ut bland berättelser från boende och tjänstemän är områdespoliserna. De verkar ha ett högre förtroende än poliser som saknar lokal förankring. Enskilda poliser verkar kunna få förtroende hos områdets människor medan ett allmänt förtroende för polisen som myndighet saknas.

I vilken mån människor väljer att kontakta polisen i samband med ett brott eller att samarbeta eller ställa upp som vittne beror på en mängd olika faktorer. Utifrån intervjuerna och trappgångsundersökningen har författarna identifierat fyra olika förklaringar till varför man inte vill samarbeta med rättsväsendet. Den mest framträdande orsaken är rädslan för de kriminellas skrämsekapital. Rädslan består av att dels själv bli utsatt för trakasserier eller våld och dels oron över att anhöriga ska utsättas. Utifrån intervjuerna, menar författarna, är det svårt att avgöra hur vanliga dessa händelser är men det är tydligt att de har en stor och över tid ihållande inverkan på boendes vilja att samarbeta med rättsväsendet. En annan orsak till obenägenheten till samarbete är att rättsväsendet inte anses kunna skydda vittnen och att risken för den enskilde därmed är för stor. Avsaknaden av möjligheten att kunna vittna anonymt framhålls av många i undersökningen som ett skäl till varför man inte skulle ställa upp (Skinnari et al. 2018, s.69). En tredje orsak som framkommer är att det finns sociala normer i området som säger att man inte ska ha kontakt med polisen och särskilt inte lämna information om andra personer eller händelser. Särskilt yngre boende har uppfattningen att "golare har inga polare". En fjärde aspekt som tas upp är att kontakten med rättsväsendet är för krävande och att rättsväsendet ändå inte lyckas utreda och lagföra vilket gör samarbetet meningslöst. I stället för att ta hjälp av rättsväsendet uppger vissa boende att de löser saker själv eller finner hjälp genom någon form av alternativ rättsskipning.

Sammanfattningsvis visar rapporten att ju högre den synliga brottsligheten är och ju svagare anknytningen till myndigheter och samhällsinstitutioner är desto större blir steget att kontakta polisen.

5. Teoretiskt ramverk

I följande avsnitt presenteras de teoretiska utgångspunkter som använts för att tolka och analysera resultaten av studien. Avsnittet inleds med en redogörelse av sociologen Roine Johanssons perspektiv på gräsrotsbyråkrati, ett begrepp som ursprungligen myntades som "street level bureaucracy" av statsvetaren Michael Lipsky. Därefter

redovisas Håkan Hydéns, professor i rättssociologi, normmodell. Dessa teoretiska utgångspunkter kan bidra till en förståelse för normbildningen och hur man som tjänsteman (i vårt fall utredare inom polisen) måste balansera kraven från den organisation man arbetar inom med klientens krav (i vårt fall målsägande och vittnen).

5.1 Perspektiv på gräsrotsbyråkrati och om att konstruera en klient

Sociologen Roine Johansson utgår från Michael Lipskys begrepp "street level bureaucracy". Gräsrotsbyråkrater definieras som offentligt anställda tjänstemän som har i arbetsuppgift att vara i direktkontakt med medborgarna i ett samhälle och har ett avsevärt handlingsutrymme i utförandet av sina arbetsuppgifter (Johansson 2007, s.41). Johansson beskriver gräsrotbyråkraternas relation till klienten som de viktigaste och mest utmärkande kännetecknen för deras arbete. Relationen mellan gräsrotsbyråkraterna och klienterna bestäms till stor del av den organisation som gräsrotsbyråkraten arbetar inom. Detta kan göra att hen hamnar i en korseld som gör att gräsrotsbyråkraten kan behöva förhålla sig till olika krav, där ena sidan representeras av klienten och andra sidan representeras av organisationen inom vilken byråkraten arbetar. Klienten ser mötet och situationen ur sitt eget perspektiv i egenskap av unik individ. Organisationen å andra sidan förutsätter att klienten inte behandlas just som individ. Organisationen bestämmer ramarna för gräsrotbyråkratsens arbete och det är inom dessa ramar byråkraten förväntas utföra en förvandling. Den unika individen som behandlas av organisationen måste anpassas till organisationens ramar för att kunna hanteras- individen förvandlas därför till "klient", "patient" eller "målsägande", kategorin baseras på vilken som är organisationens specialiseringsområde. Det är p.g.a denna förvandling som gräsrotsbyråkrater kan hänvisas till som "moderna trollkarlar" (Johansson 2007, ss. 43-44). Omvandlingen från individ till klient är nödvändig för organisationen av effektivitetsskäl. Det underlättar kontrollen av klienten och organisationen tar bara hänsyn till information om individen som är av relevans för deras specialiseringsområde. Individen reduceras till ett - för organisationen- hanterligt format och ges en *byråkratisk identitet*. Johansson menar att det krävs ett reglerat beteende för att konstruera en klient och att gräsrotsbyråkratsens uppfattning av klienten baseras på organisationens administrativa kategorier. Utifrån de givna kategorierna tolkas klienten utifrån organisationens ramar. I sociala relationer, utanför byråkratin, förändras och utvecklas bilden av en individ i takt med att tiden går och relationen fördjupas till skillnad från den byråkratiska relationen som är stabil och inte

är inriktad på individuell anpassning (Johansson 2007, ss. 50-52). Däremot har gräsrotsbyråkraten ett visst utrymme för handlingsfrihet och möjlighet att göra egna bedömningar. Konflikten mellan att vara representant för en organisation och samtidigt vara människa är en del av gräsrotsbyråkratens arbetsroll. Det handlar om i hur stor omfattning man låter de administrativa kategorierna styra över relationen. Dessutom finns det situationer där relationen mellan klient och gräsrotsbyråkrat pågår under en längre tid och blir mer intensiv. Under den typen av förhållanden kan en transformering ske från att klienten tidigare har förvandlats och fått en byråkratisk identitet som just "klient" och därmed "depersonifierats" till att "repersonifieras". Gräsrotsbyråkraten kan då både se och lära känna klienten på ett djupare plan. Johansson beskriver att det just är en sådan förändring som innebär att klienten sätter ett värde på att man får träffa samma tjänsteperson under tiden för sitt ärende (Johansson 2007, ss. 60-61).

Enligt Johansson menar Lipsky att utgångspunkten för gräsrotsbyråkraternas arbete är att de befinner sig i de lägre skikten i organisationshierarkin och utsätts därmed för krav härrörande från högre instans och att en förutsättning för att byråkraten ska kunna arbeta med unika individer är att de först placeras inom en given kategori som passar organisationen. Men gräsrotsbyråkraten är på flera sätt avhängig klienterna då det är hen som dagligen möter organisationens klienter och i det mötet är inte det opersonliga förhållningssättet en självklarhet. Den faktiska sociala verkligheten i gräsrotsbyråkratens arbete ligger "långt ifrån det byråkratiska idealet om ett opersonligt förhållningssätt" (Johansson, 2007 s.44). Det som särskiljer gräsrotsbyråkraternas arbete från andra inom organisationen är att de förväntas göra individuella tillämpningar av organisationens generella regler, därför har man getts viss handlingsfrihet (Johansson 2007, ss. 44-45).

(..)de verkar ofta i situationer som är alltför komplicerade och dynamiska för att kunna reduceras till formella regler och instruktioner. Ofta krävs istället en god portion improvisationsförmåga och sunt förnuft. Dessutom innefattar arbetsituationen många gånger en omdömesförmåga omöjlig att kodifiera i regelform. (Johansson 2007, s.44)

Enligt Johansson är makt- och beroendeförhållandet det som kännetecknar relationen mellan gräsrotsbyråkraten och klienten. Gräsrotsbyråkraten är den som har tillgång till organisationens resurser och kan använda dem till att antingen välja att belöna eller bestraffa klienten. Resurserna ser däremot olika ut beroende på organisationens specialiseringsområde. Relationen mellan parterna är rutinartad, möten sker under begränsad tid på bestämda platser och varje klient utgör bara en i mängden för

gräsrotsbyråkraten. Men för klienten är situationen annorlunda, kontakten är unik och av större betydelse och dennes vardag kan vara starkt beroende av relationen. En annan faktor som spelar roll för relationen är det faktum att gräsrotsbyråkraten möter klienten på "hemmaplan", vilket för klienten innebär att hen befinner sig på "bortaplan" och en miljö hen kan stå främmande inför. Klienten har därmed sämre kunskapsmässiga förutsättningar om t.ex. hur organisationen fungerar eller skyldigheter och rättigheter i förhållande till organisationen (Johansson 2007, ss. 50-53).

5.2 Normmodellen

Normvetenskap handlar om att förstå vad som är drivkraften bakom människors handlande. Begreppet normer har många olika definitioner beroende på användningsområde men vi har valt att utgå från definitionen såsom rättssociologerna Matthias Baier och Måns Svensson formulerat den. Normer utgörs enligt Baier och Svensson (2018, s. 59) av imperativ eller handlingsdirektiv som är socialt reproducerade och består av individens uppfattning avseende omgivningens förväntningar på det egna beteende. Normerna påverkas av både de personer som tillämpar normer - i det här fallet rättstillämpare och målsägande/vittnen - och av deras handlingsmotiv. Håkan Hydén, professor i rättssociologi vid Lunds universitet, har utvecklat en modell om normer för att kunna kartlägga deras förekomst, funktioner och samband. Modellen bygger på att normer har tre förutsättningar; vilja (V), kunskap och kognition (K) samt system och möjligheter (SM). Normmodellen kan användas för att förstå rättssociologiska problem då man kan se normerna som ett filter mellan rättsregler och samhället och normer påverkar utfallet av den rättsliga regleringen (Hydén 2002, s.272). Den första komponenten av normmodellen, *vilja*, hänger samman med individens värderingar och drivkrafter. Dessa drivkrafter är knutna till olika motivationssystem. Det kan handla om såväl inre påverkanssystem (t.ex. samvete) som yttre påverkanssystem (religion, ideologi etc.). Den andra kategorin, *kunskap och kognition*, har att göra med hur vi ser och uppfattar världen. Här präglas man av utbildningsbakgrund, syn på genus, etnicitet, makt och vilken position man har i samhället när man uttalar sig eller fattar beslut. Kunskap är inte bara relaterad till utbildning utan även till ekonomisk och social status vilket i sin tur kan påverka maktbalansen. Den tredje komponenten, *system och möjligheter*, handlar exempelvis om ekonomiska, politiska och administrativa förutsättningar (Hydén 2002, s. 285). Normen kan ha sin utgångspunkt i viljan eller i systemförutsättningarna och

kunskapskomponenten påverkas olika beroende på vilken ingång man har (V eller SM). Det sker en ömsesidig påverkan av dessa tre förutsättningar under normbildningsprocessen (ibid. s. 287). Modellen tolkar vi här som en beskrivning av normernas beroende av uppdelningen mellan varat (knutet till SM) och börat (knutet till V).

För studiens operationalisering innebär det att vi kommer att sortera och tolka våra empiriska resultat utifrån dessa 3 komponenter (V, K, SM). Den första komponenten, *vilja*, består av de drivkrafter bakom aktörernas handlande. Utredarnas *vilja* tolkas i den här studien som den handlingsfrihet de har enligt Johansson (2007). Jobbar man som utredare för att förändra och få personen att medverka i en rättsprocess har man en vilja (V) att påverka. Det andra begreppet, *kunskap och kognition (K)*, innebär i operationaliseringen vad utredarna har för kunskap och syn på sin egen position och klienternas position samt deras bakgrund. Det sista begreppet berör de systemmöjligheter (SM) aktörerna har för sitt faktiska handlande. Det kan vara faktorer som begränsar eller möjliggör för utredarna att göra det de vill (V) och har kunskap (K) om. Systemmöjligheter inom ramen för vår studie utgörs av svensk lagstiftning, polismyndighetens regelverk och rutiner. Vår ambition är att tillämpa normmodellen i vår analys och diskussion och förklara hur de olika komponenterna (V, K, SM) förhåller sig till varandra och hur normer konstitueras av varat och börat.

6. Metod

I detta avsnitt presenteras vårt tillvägagångssätt vid datainsamlingen. Avsnittet inleds med en kort redogörelse av juridisk metod som använts till att presentera de relevanta rättsliga ramar. Därefter följer en metodbeskrivning av kunskapsöversikten som ligger till grund för vårt avsnitt om tidigare forskning. Avslutningsvis behandlas metoden för intervjuerna samt studiens reliabilitet och validitet.

6.1 Juridisk metod

Vid rättslig problemlösning ska strikta regler följas och det finns en gemensam metod för att tolka och lösa problem: juridisk metod (Hydén och Hydén, 2016). Vi har baserat oss på den juridiska metoden såsom den beskrivs i Zetterström (2017) men eftersom vårt syfte inte är att göra en utförlig rättsutredning utan snarare att ge en rättslig bakgrund har vi valt att utelämna vissa steg. Det första steget i den juridiska metoden handlar om att identifiera och avgränsa vilket rättsområde som ska undersökas (Zetterström 2017, s. 95). Det relevanta rättsområdet för vår studie har vi identifierat som rättsområdet om

vittnen. I steg två av den juridiska metoden har vi konsulterat rättskällorna inom det rättsområdet för att undersöka de rättsliga förutsättningar och konsekvenser som följer av frågan. Här ingår en undersökning av grundlagar, lagar, förordningar och föreskrifter samt förarbeten (Zetterström 2017, s. 56). I den här delen har vi främst undersökt lagar kring vittnesplikten, vittnesstöd och vittnesskydd, övergrepp i rättssak och mened. För att tolka dessa rättskällor har vi använt oss av förarbeten och doktrin. I det tredje och fjärde steget undersöks både rättspraxis, d.v.s. rättsfall från de Högsta förvaltningsdomstolarna, och EU-rätten men vi har valt att utelämna dem eftersom vi inte anser det viktigt i förhållande till vår frågeställning.

6.2 Kunskapsöversikt

Vi har utfört en omfattande litteraturöversikt bestående av tidigare forskning och svenska myndighetsrapporter som berör ämnena tystnadskultur, socialt utsatta områden, kriminella nätverk och målsägandes medverkan i rättsprocessen. Översikten har utförts i syfte att utveckla en övergripande bakgrundskunskap inom områdena, eftersöka var det finns eventuella kunskapsluckor och för att kunna ställa adekvata och relevanta frågor till intervjudeltagarna.

I inledningsfasen av processen att söka relevanta kunskapskällor utgick vi från nyhetsartiklar och myndighetsrapporter som på liknande sätt berör ämnet tystnadskultur och medverkan att delta i rättsprocessen. Detta för att få en mer generell och övergripande bild av ämnet. Utifrån det kunde vi identifiera tre områden som ligger till grund för den akademiska kunskapsöversikt som följde: 1. Tystnadskultur kopplade till kriminella nätverk 2. Vilja att samarbeta med polisen 3. Rädsla för repressalier i brott kopplade till kriminella nätverk. I sökprocessen valde vi att använda sökdomen Lubsearch där vi har använt oss av en avancerad sökning och valt att våra sökord ska finnas med i abstract. Vetenskapliga artiklar är ofta skrivna på engelska och därför har vi fokuserat på engelska sökord. För att ytterligare säkra den vetenskapliga grunden har vi valt att enbart inkludera akademiska artiklar som är peer-reviewed. Vi har dessutom valt ett tidsspänn för publicering mellan åren 2000-2021, dels för att artiklarna skulle vara aktuella och dels för att minska söksträngen. Utifrån de tre områden vi valt ut som relevanta för studien, utgick vi från sökorden "snitching", snitching AND crime, snitching AND criminal, snitching AND "organized crime", "code of the street" AND snitching, snitching AND norms. Sökordet "snitching" gav totalt 444 träffar. "Snitching AND crime" och snitching AND criminal gav 115 respektive 141 träffar. Utifrån titeln valdes nio

artiklar ut och efter att ha läst abstract kvarstod fem artiklar. Kombinationen snitching AND “organized crime” gav två träffar vilka vi, utifrån abstract, inte ansåg vara av relevans. Snitching AND norms gav 15 träffar, men enbart en valdes ut. Sökningen av “code of the street” AND snitching gav elva träffar varav fyra av resultaten redan uppkommit genom tidigare sökningar, övriga träffar ansåg vi inte vara av relevans utifrån våra sökkriterier. Totalt valde vi ut elva artiklar som sedan gallrades ner till sex efter en mer noggrann läsning av artiklarnas innehåll. Anledningen till att vi valt dessa sex artiklar är på grund av att det endast är dem som berör fenomenet “snitching”, socialt utsatta områden och kriminella nätverk, utan att rikta in sig på enbart en minoritetsgrupp. Detta ansåg vi vara av primär relevans då vår studie riktar in sig på tystnadskultur inom kriminella nätverk baserade i socialt utsatta områden, utan fokus på en särskild minoritetsgrupp. En av artiklarna är publicerad i Storbritannien. En är publicerad i Kanada. Resterande fyra är publicerade i USA. Fem av artiklarna är empiriska studier utförda i de länder som de publicerats i. Fyra av de empiriska studierna har använt sig av kvalitativ metod i form av semistrukturerade djupintervjuer. En av studierna har använt sig av en kvalitativ flermetodsforskning. Alla empiriska undersökningar har haft 20 respondenter eller fler. En studie har använt sig av kvantitativ metod i form av surveyundersökning. En av artiklarna utgår enbart från en empirisk ansats. Ingen av studierna utgår eller behandlar svenska samhälls-och rättsförhållanden. Däremot diskuterar samtliga studier förhållanden mellan medborgare och rättsväsendet som vi återfunnit i de svenska myndighetsrapporter vi granskat. Därav bedömer vi resultaten av de internationella studierna relevanta också för vår studie, men med reservation för eventuella kulturellt betingade skillnader.

6.3 Intervjuer

Vi har valt att utföra en kvalitativ studie genom semi-strukturerade intervjuer med fyra utredare och förundersökningsledare inom Malmöpolisen. En svårighet med kvalitativa studier kan vara att det är en tidskrävande process, men då vi redan etablerat ett par kontakter inom den yrkesgrupp vi var intresserade av att intervjua ansåg vi inte det vara ett hinder. Vi har valt semistrukturerade intervjuer eftersom de ger möjlighet till flexibilitet under intervjuens gång och för att kunna släppa fram frågor och funderingar både från vår och deltagarens sida (Bryman 2018, ss. 561-562).

Utifrån syftet, frågeställningarna och den kunskapsöversikt som genomförts sammanställde vi ett formulär med frågor utifrån tre teman: *1. Påverkansfaktorer/skäl*

till att inte medverka 2. Motivering i förhörssituationer 3. Bemötande i förhörssituationer. Intervjuformulärets teman och frågor baserar sig framförallt på de förslag på åtgärder som myndighetsrapporter och tidigare forskning presenterar. Frågorna är också formulerade med syfte att besvara de kunskapsluckor vi upplever finns i den litteratur vi granskat vilket berörs i tema två, men har kompletterats med frågor i tema ett och tre för att frågorna i tema två ska få en tydligare kontext.

6.3.1 Urval

I den här studien har vi enbart intresserat oss för perspektivet hos förundersökningsledare och utredare som arbetar med brott kopplade till kriminella nätverk och kriminella nätverk baserade i socialt utsatta områden. Vi har valt att inrikta oss på poliser som arbetar i Malmö då det enligt polisens rapport (2017) om socialt utsatta områden, framkommer att det i Malmö finns fyra utsatta områden varav tre faller under definitionen särskilt utsatta. Inriktningen på utredare och förundersökningsledare grundar sig i att det främst är den yrkeskategori som arbetar med att hålla förhör med målsägande och vittnen om brottshändelser. Det beror också på den information som framkommit i de myndighetsrapporter vi granskat som berört de svårigheter och brister polisen har med att få målsägande och vittnen att medverka i rättsprocessen. Med bakgrund och relevans för studiens syfte ansåg vi ett målstyrt ändamålsinriktat urval vara lämpligt. Ett målstyrt urval innebär att urvalet görs utifrån målet med forskningen. Deltagarna väljs ut utifrån de kriterier som gör det möjligt att besvara forskningsfrågorna (Bryman 2018). Med ändamålsenligt urval åsyftas ett urval där man handplockar studieobjekten baserat på deras kunskap och erfarenheter inom forskningsområdet. Principen som följs är alltså *“att man kan få ut bästa möjliga information genom att välja objekt baserat på deras attribut”* (Forskningsstrategier, 2021).

Kontakten med de två första deltagarna inleddes via en föreläsning för kriminologistudenter vid Lunds universitet. Båda deltagarna har yrkesroller vilket gjorde att vi ansåg dem vara lämpliga deltagare för studiens syfte. I kontakten med den första deltagaren och i samband med dennes intervju, efterfrågades huruvida hen hade potentiella kontakter som kunde tänka sig ställa upp som deltagare. Detta ledde till att vi fick en kontakt till vårt förfogande vilket i sin tur ledde till två nya kontakter, varav dessa två var villiga att delta i studien. Detta innebär att ett snöbollsurval inleddes. Ett snöbollsurval innebär enligt Bryman (2018) att forskaren initialt väljer ut en mindre

grupp personer som är relevanta för forskningsområdet. De utvalda personerna ger därefter förslag på andra deltagare som kan ha erfarenheter och kunskap som är av relevans för studien.

6.3.2 Intervjuernas genomförande

Kontakten med samtliga deltagare har initierats via mail eller telefon där vi förklarade vårt syfte. Efter den första kontakten skickade vi ut ett mail till samtliga deltagare med frågeformuläret samt ett informations- och samtyckesbrev vilket beskrev villkoren för deras deltagande (se bilaga 1). Tre av fyra intervjuer genomfördes digitalt via samtalstjänsten Zoom eller polisens egen samtalstjänst VMR. En av intervjuerna genomfördes via ett fysiskt möte. Samtliga intervjuer har inletts med att frågorna har besvarats i kronologisk ordning, men det har förekommit att vissa av frågorna redan besvarats i ett tidigare skede. Det har också uppstått spontana följdfrågor från vår sida, antingen som har handlat om förtydligande eller uppmaningar om att deltagaren ska utveckla sitt resonemang. Intervjuernas tidsspann har varierat mellan 45 och 90 minuter. Samtliga intervjuer har spelats in med en ljudupptagningsapp med en Apple iPhone 11. Inspelningarna har sedan transkriberats och därefter analyserats. Transkriberingsmaterial finns tillgängligt för examinator och opponenter vid förfrågan. Intervjuerna har genomförts under april månad 2021.

6.3.3 Etiska överväganden

Samtliga deltagare har i samband med intervjuförfrågan fått information om att intervjun kommer att spelas in för att sedan transkriberas. Informationen har både getts muntligt i telefonsamtal eller via mail samt i det informations- och samtyckesbrev som tilldelats i samband med intervjuformuläret. I brevet ingår också information om studiens syfte, om att deltagandet är frivilligt och kan avbrytas när som helst under intervjuens gång, om att deras uppgifter kommer behandlas och presenteras anonymt samt kontaktuppgifter om oss som utför studien. Brevet undertecknas med namn och signatur för att bekräfta att de har läst, förstått informationen och ger sitt samtycke till deltagande. Informationsbrevet är skrivet, bifogat och tilldelat alla deltagare i syfte att möta kriterierna för *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Informationskravet innebär att den eller de som utför en forskningsstudie är skyldig att informera alla deltagare i studien vilka villkor som gäller för deras deltagande och i vilket syfte de deltar i studien. Det ingår också att meddela att deltagandet är frivilligt och att man när som helst kan avbryta sin medverkan samt att

alla uppgifter som samlas in enbart kommer användas i forskningssyfte. Forskaren ska ge information om vem/vilka de är, var de kommer ifrån och var studien kommer att publiceras (Lindstedt 2019, s.51). Enligt samtyckeskravet ska deltagarna i studien själva bestämma över sin medverkan, alltså på vilka villkor och hur länge de vill delta (Ibid., s. 52). Då deltagarna i den här studien har ett yrke som innebär hård arbetsbelastning och hantering av känsliga uppgifter, har vi tagit särskild hänsyn till samtyckeskravet och varit flexibla i förhållande till bokning av intervjutillfälle samt till tillfällena det uppstått frågor de inte vill eller kan besvara. Konfidentialitetskravet innebär att de uppgifter om deltagarna som finns eller framkommer i studien, ska i största möjliga mån behandlas konfidentiellt och förvaras på sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem (Ibid., s. 52-53). För att tillgodose konfidentialitetskravet har deltagarna anonymiserats och information om deltagarnas arbetsplats har avidentifierats. Det framkommer inte heller information om deltagarnas kön eller antal år de har arbetat inom polisen, för att skydda deltagarnas identitet. Nyttjandekravet säger att de uppgifter som samlas in i studien enbart får användas för forskningsändamål och att uppgifterna inte får användas i åtgärder eller beslut som direkt kan påverka de som har deltagit i studien (Ibid., s. 55).

6.3.4 Analysmetod

För att analysera den data vi har samlat in har vi valt att använda oss av en tematisk analysmetod. Enligt Bryman (2018) är ett tema en kategori som identifieras av analytikern utifrån den data hen har samlat in och är kopplat till forskningens fokus samt bygger på koder som har identifierats i utskrifter eller i fältanteckningar.

Vi har inspirerats av *Framework* som är en generell strategi för att göra en tematisk analys av kvalitativa data. Tillvägagångssättet har utvecklats vid National Centre for Social Research i Storbritannien och består av en matrisbaserad metod för att ordna och systematiskt sammanställa data (Bryman 2018, s.704). Datan som analyserats utgörs av transkriberingen av våra intervjuer. I sökandet efter teman har vi utgått från Ryan och Bernards rekommendationer (Bryman 2018, s.705). Dessa rekommendationer kan brytas ner till åtta punkter: 1. *Repetitioner* 2. *Lokala typologier/ kategorier* 3. *Metaforer/analogier* 4. *Övergångar* 5. *Likheter och skillnader* 6. *Språkliga kopplingar* 7. *Saknade data* och 8. *Teorirelaterat material*. I Office-programmet Word utformade vi tabeller innehållande kolumner med titlar formulerade utifrån Ryan och Bernards ovannämnda rekommendationer (se bilaga 2). Vi skapade ett tabelldokument för varje punkt som återges i rekommendationerna. Det visade sig att framförallt den första

tabellen *repetitioner*, den femte tabellen, *likheter och skillnader* och den sista tabellen, *teorelaterat material*, kom till användning för vår senare analys. Utifrån varje enskilt transkriberingsdokument eftersöktes först repetitioner, alltså svar som återkom i alla eller de flesta intervju tillfällena. Dessa svar bröts ner, förkortades och skrevs ner i tabelldokumentet. Utifrån dessa repetitioner kunde vi urskilja fyra övergripande och återkommande teman: *medverkan, motivation, förslag på åtgärder och brister*. I den femte tabellen, *skillnader och likheter* jämfördes deltagarnas svar på samtliga intervjufrågor, vilka sedan sammanställdes. I den sista tabellen sammanställdes data som kan relateras till våra teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning. Denna analysmetod har underlättat för oss att bearbeta den stora datamängden som intervjuerna har gett oss. Vi har kunnat urskilja de viktigaste teman, se samband och mönster samt strukturera datan. På så vis har analysmetoden varit ett viktigt redskap för att kunna svara på våra frågeställningar och relatera resultaten till teori och tidigare forskning.

6.4 Reliabilitet och validitet

Begreppen reliabilitet och validitet handlar om kvaliteten i den undersökning man har gjort och förknippas oftast med kvantitativ forskning. Lindstedt (2019) menar dock att även kvalitativa undersökningar måste förhålla sig till de begreppen. Kvalitativa forskare har diskuterat om begreppen bör omdefinieras för att kunna appliceras bättre på kvalitativa studier (Bryman 2018). Vi har valt att använda oss av samma begrepp som inom kvantitativ forskning men däremot ge begreppen en något annorlunda innebörd som är mer anpassad till kvalitativa studier.

Begreppet validitet handlar om huruvida man har undersökt det man avser att undersöka (Bryman 2018, s. 209). Validitet kan delas in i intern och extern validitet där intern validitet kan ses som kärnan i kvalitativa studier. Intern validitet betyder att det ska finnas en god överensstämmelse mellan datainsamlingen och de teoretiska begrepp som används (Bryman 2018, s.465). Vi har försökt skapa en trovärdighet i resultaten genom ett systematiskt genomförande av undersökningen. Vi har även försökt vara transparenta och förklarat hur vi har kommit fram till våra slutsatser. Detta innebär att vi har förklarat hur våra intervju personer har valts ut, hur vi har framställt vår intervjuguide så att den mäter det vi avser att mäta samt hur analysen av resultaten har genomförts. Därav anser vi att den interna validiteten i studien är god. Den externa validiteten anses utgöra ett problem för kvalitativa studier. Extern validitet rör en

undersöknings generaliserbarhet. Då vår undersökning handlar om djup och inte om bredd samt har ett begränsat urval är det svårt att generalisera resultaten.

Reliabilitet handlar om graden av tillförlitlighet. Precis som validitet kan begreppet reliabilitet delas upp i intern och extern reliabilitet. Intern reliabilitet avser huruvida insamlade data tolkas på samma sätt av alla i forskarlaget. I vårt fall har vi varit två personer som har tolkat intervjuerna. Vi är medvetna om att ingen kan vara helt objektiv utan man är färgad av olika idéer och erfarenheter. Vi har medvetet granskat oss själva vid tolkningen av datan för att inte överbetona eller undanhålla vissa resultat. Extern reliabilitet mäter undersökningens replikerbarhet d.v.s. i vilken utsträckning undersökningen kan upprepas och uppnå samma resultat (Bryman 2018, s. 465). Detta är något svårt att mäta då det enligt Bryman (2018, s. 465) är svårt att "frysa" en social miljö. Dock menar vi att man bör komma fram till ungefär samma resultat om studien upprepas enligt samma intervjuguide, samma urval och samma analysmetod.

7. Resultat

I arbetet med analysen av intervjuerna kunde vi återfinna fyra teman. Vi kommer i detta avsnitt redogöra för resultatet utifrån samtliga fyra teman. Tema 1 *Faktorer som kan bidra till medverkan i rättsprocessen* och tema 2 *Hur arbetar polisen med att motivera personer som uttrycker ovilja att delta i rättsprocessen* presenteras först. Härmed ämnar vi att besvara vår första frågeställning, "*Hur arbetar Polismyndigheten i Malmö för att motivera personer att medverka i rättsprocesser i brott kopplade till kriminella nätverk?*"

Detta följs av en redogörelse för tema 3 "*Upplevda brister inom och utom organisationen som försvårar viljan att medverka*" och tema 4 "*Förslag på åtgärder*". Detta för att besvara vår andra frågeställning, "*Vilka åtgärder anser utredare och förundersökningsledare i Malmö behövs för att få fler att medverka i rättsprocessen?*"

Deltagarna har anonymiserats och vid citat har deltagarna kodats med siffrorna 1-4.

7.1 Tema 1: Faktorer som kan bidra till att personer blir mer benägna att delta i rättsprocessen.

I samtalet med våra intervjudeltagare lyfts inledningsvis problematiken kring varför målsägande och vittnen inte medverkar i rättsprocessen. Samtliga deltagare menar att orsakerna till varför man inte medverkar kan bero på olika faktorer. Om man själv är kriminell (som målsägande eller vittne) menar våra deltagare att man främst avstår från medverkan p.g.a en misstro mot rättssamhället och i synnerhet mot polisen. Kriminella

lever efter egna regelverk, en egen rättskultur. Det råder en tystnadskultur som innebär att man inte pratar med polisen. När det gäller vittnen och målsägande som inte är kriminella anges rädsla för repressalier som främsta skäl till varför man inte vill medverka.

Samtliga deltagare menar att de står inför en svår uppgift och betonar vikten av att skapa förtroende mellan sig själv och målsägande eller vittne. Förtroendet anses vara grundläggande för att en relation ska kunna etableras och för att målsägande eller vittnet ska kunna känna sig trygg i mötet med utredaren.

Enligt intervjudeltagarna har man som utredare och förundersökningsledare ett förhållandevis stort handlingsutrymme vilket innefattar tillräckligt mycket med verktyg, tid och möjligheter för att etablera en relation med målsägande eller vittne, särskilt när det gäller längre utredningar. Samtidigt påpekas behovet av att spendera tid i de miljöer där misstron mot rättsväsendet är utpräglad för att motverka bilden av polisen som en aktör man inte bör eller ska lita på. En av deltagarna lyfter också betydelsen av att spendera tid med människor som är drabbade för att etablera en djupare förståelse och för att förtroendet ska kunna växa.

Låt dem se att du faktiskt vill dem väl. Och att du inte vill något för din skull eller för polisens skull utan det du vill är för att sanningen ska komma fram. (Deltagare 1)

Tre av deltagarna lyfter det pågående arbetet med FLO (Family Liaison Officer) som en viktig insats för att skapa förtroende och förbättra kommunikationen mellan målsägande och polisen samt för att skapa mer långvariga relationer där parterna lär känna varandra så att målsägande och dess familj kan känna större tillit och trygghet under tiden ett brottsärende utreds. FLO är ett metodstöd för polisen i arbetet med utredning av grova brott. FLO är en prickad polis som arbetar som en länk mellan anhöriga till en person som utsatts för ett grovt brott (men kan också användas för gärningsmannens familj) och polisen för att samla information och för att stärka förtroendet. Däremot menar en av deltagarna att beskrivningen av det framgångsrika arbetet med FLO inte helt står i paritet med hans uppfattning. Metoden och dess syfte är lyckat, men arbetet utförs inte så omfattande som det enligt hen borde.

(..) det är lite läpparnas bekännelse. Vi jobbar inte riktigt med det fullt ut fast det har visat sig att det är en framgångsfaktor, just att man kan knyta upp lojaliteter som håller över tid. (Deltagare 1)

Två av deltagarna menar också att det är viktigt att försöka avdramatisera situationen för att minska den eventuella anspänningen som kan stå i vägen för att mötet mellan utredare och målsägande eller vittne ska kunna vara givande för båda parter. Deltagarna beskriver t.ex. att förhörssituationer kan upplevas som skrämmande då det är en främmande situation och miljö för hörspersonen. Ett sätt för att ta udden av situationen är att föra ett samtal med hörspersonen, som inte berör brottshändelsen, innan förhöret påbörjas.

För det kan uppfattas så, när man kommer ner till ett stort polishus där det är rätt så tråkigt, kalt, och så sitter man där med någon tjänsteman, polis som pratar tråkigt liksom och korrekt. Jag försöker snacka med personen oftast innan förhöret, man sitter och snackar en kvart, 20 min om allt möjligt. Rätt så personligt också, vem jag är och sådär för jag tror det underlättar rätt mycket faktiskt. Mer ett samtal än ett förhör för ett förhör låter värre än vad det är. (Deltagare 3)

Deltagarna menar också att det är viktigt att i sin roll som utredare och i förhörssituationer, påminna sig själv om att det är en människa man har framför sig och faran med att, i för stor omfattning, arbeta på "rutin". Två av deltagarna använder sig av ordet "robot", som något man vill undvika att uppfattas som. I förhörssituationer finns det vissa organisatoriska ramar att anpassa sig efter, men utanför de ramarna har utredarna ett stort handlingsutrymme. Samtliga deltagare understryker betydelsen av att använda det handlingsutrymmet genom att anpassa samtal och bemötande efter hörspersonen. Ett exempel som återkom var att man ibland sätter in en kvinnlig förhørsledare till en kvinnlig hörsperson om det gynnar utredningen.

Samtliga deltagare betonar också vikten av att lyssna, snarare än att prata själv, framförallt får inte de egna målen med utredningen gå före det som faktiskt sägs i förhörssituation, en iver i att komma vidare snabbt eller att fokusera för mycket på vad man själv tror eller har att säga kan riskera att viktig information passerar förbi, något som också kan kosta hörspersonens förtroende.

Alltså sekunden efter att frågan lämnar dina läppar, vad gör du sedan? Det är att lyssna på svaret. Och det tappar vi ibland. Vi är så intresserade av våra egna frågor. Så jag är mer intresserad av att ställa min nästa briljanta fråga, som jag tänkt ut i förväg eller att lyssna på svaret som personen ger som egentligen är min ingång till nästa fråga. (Deltagare 1)

De flesta av deltagarna drar paralleller till sig själva, och beskriver att det är viktigt att göra det i förhörssituationer. De menar att det är viktigt att också placera sig utanför rollen som "polis" eller "utredare" och ställa sig frågan- hur skulle jag vilja bli bemött i

den här situationen, hur skulle jag vilja att mitt barn skulle bli bemött, hur skulle jag känna om jag hade upplevt det här- och anpassa mötet med hörspersonen efter det.

7.2 Tema 2: Hur arbetar polisen med att motivera personer som uttrycker ovilja att delta i rättsprocessen?

I samtliga intervjuer betonas att motivationsarbetet är väldigt svårt, särskilt när målsägande och vittnen själva är inblandade i kriminalitet. Tre av deltagarna uttrycker krasst att de i princip har noll framgång där. Ändå ser samtliga deltagare motivationsarbetet som en del av sina arbetsuppgifter och de påpekar att det är viktigt att försöka men som en deltagare uttrycker det:

Det får ju aldrig vara så att folk känner sig tvingade av polisen och att vi utövar vår myndighetsmakt på vittnen och nästan skrämmer dem för att få dem att vittna. (Deltagare 3)

Trots dessa svårigheter ger våra intervjudeltagare flera olika exempel på arbetssätt som i vissa fall kan få personer motiverade till att medverka. När det gäller personer som själva är inblandade i kriminalitet är det som ovan nämnt svårast och där menar två av deltagarna att det gäller att hugga de personerna som känner innerst inne att de vill lämna miljön med livet i behåll. De menar att det finns en kategori bland de kriminella som är entreprenörer och att man kan föra resonemang med dem, särskilt när de har uppnått en viss ålder. Genom att prata med dem och bygga en relation kan man, enligt samma deltagare, hitta punkten att trycka på och utnyttja det till allas bästa. Det kan handla om att personen i fråga har träffat en partner, bildat familj eller har börjat tänka på framtiden.

Ett annat sätt är att ställa personen inför, vad som beskrivs av en av våra deltagare, en "reality check". Hen beskriver detta som att "återkommande ställa den man har framför sig för verkligheten", om målsägandet eller vittnet väljer att inte ställa upp kommer hen heller inte få ett avslut och gå vidare. Deltagaren menar att man i vissa fall, beroende på situation och brottstyp, kan motivera med att den misstänkte kommer att fortsätta utöva sin makt över målsägandet eller vittnet om inte ärendet får ett slut och rättsliga konsekvenser.

Ett tredje motivationssätt som framkommer i intervjuerna är att vädja om det samhällsliga kontraktet, att försöka förklara att deras insats är viktig för ett fungerande rättssamhälle och att fler lösta brott skickar en signal till övriga samhället. Det påpekas dock att det är svårt när det gäller personer som lever i en parallell samhällsstruktur och att många inte ens vill vara en del av samhället.

Ett fjärde sätt, som ligger i linje med det förra, är att bygga motivationen på civilkurage. En intervjudeltagare menar att hen upplever att många ändå vill hjälpa och har någon form av civilkurage.

Vi brukar trycka på det att, om det är någon som råkat illa ut eller om det är ett mordförsök, så brukar vi säga att om du hade blivit utsatt eller om dina barn hade blivit utsatta, hade inte du velat att andra människor visar civilkurage och vittnade på det de hade sett? Så länge ingen pratar så kommer vi inte få någon fälld, i princip. Man får bygga på civilkurage. (Deltagare 3)

När det främsta skälet till att inte vilja medverka är rädsla så uppger tre av intervjudeltagare att de upplever att rädslan inte står i proportion till verkligheten. De menar att övergrepp i rättssak är relativt ovanligt trots att hotbilden har stigit. Det gäller att informera dem att den verkliga hotbilden inte är lika stor som den upplevda. De menar även att det är viktigt att informera målsägande och vittnen om den hjälp polisen kan erbjuda. Här nämner de olika former av skydd som polisen kan bistå med.

7.3 Tema 3: Upplevda brister som försvårar arbetet

Först presenteras ett avsnitt om deltagarnas upplevelser av brister inom organisationen vilket följs av ett avsnitt om upplevda brister utanför organisationen.

7.3.1 Upplevda brister inom Polismyndighetens organisation

Som nämnt tidigare uppger deltagarna att det finns vissa organisatoriska ramar att anpassa sig efter som utredare men att det inom dessa ramar finns ett stort handlingsutrymme för den enskilde utredaren. Två av deltagarna menar dock att det finns en brist inom organisationen som innebär att vissa utredare i för stor utsträckning följer regelverket slaviskt och glömmer att använda den givna handlingsfriheten.

Vi måste faktiskt objektivt titta på vad är det som har hänt och sedan angripa det där utifrån. Ibland, för ofta, håller vi oss till regelverk som vi har, för det är tryggt för oss. Då vet vi att vi gör inget uppenbart fel. (...)Min upplevelse är att vi för ofta utreder, lägger för mycket kraft på det som i princip aldrig händer så att vi tappar det som nästan alltid händer. Det är en brist som vi organisatoriskt har. Vi ska vara så opartiska och ha med det mest osannolika som har hänt så att vi tappar kraften i att utreda det som faktiskt har hänt. Här fick ni 25-års mordutredning i fem meningar. (Deltagare 1)

Regelverket och ramarna som beskriver hur en utredning bör se ut ska fungera som ett stöd, enligt dem, men får inte tolkas på ett sådant sätt så att de utgör ett hinder. En av deltagarna påpekar att faran med stora organisationer kan vara att de begränsar folks kreativa förmåga.

Samma deltagare menar att det i vissa fall kan handla om att arbetsbelastningen är så hög, att personer som egentligen inte är tillräckligt mogna för att leda en utredning, sätts in för att göra det i alla fall. Detta kan resultera i att man i högre grad förlitar sig på regelverket och att det riskerar att bli en *“revisorsutredning”*.

Och är du inte van att hantera den typen av utredning så kommer du att förlita dig på dokument, på det som är skrivet, på det som du kan titta på och checka av, då ska jag göra A, B, C, D. Vi hamnar ofta i det jag brukar kalla för revisorsutredning. De är exakta och de är korrekta men de är livsfarliga. För då kommer jag att konstatera att vi ska göra A, B, C, D, snyggt och prydligt. Jag börjar alltid med A och när det är klart så gör jag B och sedan gör jag C, va. Och de är rätt, problemet är bara att vid olika tillfällen så kommer D att vara helt avgörande och D har en tidsstämpel och gör jag de här andra, så när jag väl kommer till D så kommer jag aldrig att kunna lösa D. (Deltagare 1)

På frågan om intern utbildning gällande bemötande av personer med annan kulturell bakgrund eller psykisk ohälsa glider meningarna isär. En av deltagarna betonar vikten av fortbildning och tycker att det finns tillräckligt med förutsättningar för att få fortbildning inom olika frågor. En annan deltagare efterlyser mer fortbildning i allmänhet medan en tredje efterlyser hjälp utifrån när det gäller ärenden där kulturella skillnader kan stå i vägen för utredningen. Hen nämner en specifik utredning där hen tror att en socialantropolog kanske hade kunnat bistå med kunskap. En fjärde deltagare tycker att just erfarenhet, mötet med klienten är den bästa utbildningen.

7.3.2 Upplevda brister utanför organisationen som försvårar arbetet

En extern aktör som enligt två av deltagarna försvårar arbetet är advokat kåren som uppmanar sina klienter att inte säga någonting. Ett annat exempel som tas upp av en av deltagarna är att vissa aktörer som har sin verksamhet i utsatta områden (Malmö kommunala bostadsbolag nämns här) blundar för problematiken och inte pratar med Polisen om saker som sker i eller i närheten av verksamheten.

På ett mer övergripande plan anser samtliga deltagare att lagstiftningen och kraven för hur rättsprocessen ska se ut idag är förlegad och måste förändras för att möta samhället och den problematik som den ser ut idag. De förslag de ger på olika åtgärder presenteras i nästa avsnitt.

7.4 Tema 4: Förslag på åtgärder

Som nämnt ovan framkommer att flera deltagare anser att rättsprocessen är förlegad och olika åtgärder föreslås. Tre av deltagarna anser att det skulle vara enklare att motivera vittnen och målsägande om de kunde erbjuda något i gengäld för deras medverkan. Framförallt när det rör personer som själva ägnar sig åt brottsliga aktiviteter. Införandet av kronvittnen och därmed erbjudande om straff lindring för egen brottslighet skulle enligt deltagarna kunna fungera i fall då målsägande eller vittne tillhör en grupp eller lever i en miljö där man i huvudsak tillämpar och anpassar sig efter sina egna interna rättsregler och där andra motivationsförsök inte lett fram till något resultat.

En annan åtgärd som lyfts av två av deltagarna är skärpta straff för övergrepp i rättssak. De menar att det skulle fungera avskräckande, även om samtliga deltagare är eniga om att rädslan för hot om repressalier för medverkan i rättsprocessen bland vittnen och målsägande är ur proportion och inte motsvarar den verkliga hotbilden.

Två av deltagarna anser också att rättegångsförhandlingar så som de ser ut idag, är en källa till rädsla och oro för flera målsägande och vittnen. Att behöva befinna sig i samma lokal som den tilltalade, eventuellt tillsammans med dennes anhöriga, kan kännas obehagligt och göra att man drar sig från att medverka i rättsprocessen. En av deltagarna menar att rättegångar behöver hållas inom lyckta dörrar i större omfattning än vad som görs idag, för att slippa möta den tilltalades anhöriga.

Samtliga deltagare lyfter även möjligheten att vittna anonymt som en nödvändig åtgärd. Flera av deltagarna menar exempelvis att de upplever en frustration i att de "vet" att vittnen och målsägande sitter inne med information de av olika skäl inte vill uppge. De påtalar också att information ibland ges "under bordet", men som inte kan användas på grund av att uppgiftslämnaren vill förbli anonym. Däremot skiljer sig bilden av hur anonyma vittnesmål ska och bör användas mellan deltagarna. En av deltagarna menar att användningen i så fall borde begränsas till vissa brottstyper och inte borde användas för generellt. Hen påtalar också att anonyma vittnesmål kan vara ett problem då det utifrån nuvarande lagstiftning inte anses rättssäkert. Två andra deltagare menar däremot att argumentet att det skulle vara ett hot mot rättssäkerheten inte håller.

Jag tycker det är dags att börja titta på de processerna idag igen och se liksom fungerar det? Faktiskt, hela den diskussionen med anonyma vittnen och kronvittnen och allt vad det är. Inte bara säga att det är rättsligt farligt för det som är, i min uppfattning, den största faran för rättstryggheten, rättssäkerheten nu, är ju inte att oskyldiga döms utan den största faran är att för många skyldiga till för grova brott går fria. (Deltagare 1)

Förutom åtgärder rörande lagstiftning lyfts insatser som skulle kunna genomföras eller utvecklas inom Polismyndigheten. En av deltagarna menar att det alltid finns någon som vet något och inte gillar det som har hänt. Denna "någon" är, enligt deltagaren, nästan alltid en kvinna. Denna insikt borde Polisen använda till sin fördel. Hen utvecklar det som följande:

Jag skulle våga påstå att det är ALLTID, så nära 100% man kan komma, när en kriminell vill hoppa av så finns det en kvinna bakom det beslutet. Det är mamma, det är fru, sambo, flickvän, syster, faster, moster, du vet, alltid en kvinna. Detta borde säga oss någonting, att vi ska uppsöka de miljöerna där vi kan finna det stödet. Det görs i viss utsträckning (..) där man försöker påverka de positiva kvinnliga krafterna i rätt riktning. Så det finns möjligheter men man måste våga sätta sig ner och bena ur det. (Deltagare 1)

Tre av deltagarna nämner också FLO som ett koncept som skulle kunna utvecklas. Det är en relativ ny funktion i Malmö som hittills använts som ett stöd till den drabbade och dess familj. Två av deltagarna menar att det skulle kunna utökas till att även omfatta den misstänkte och dess familj eller till och med vissa betydelsefulla vittnen. Eftersom funktionen är ganska ny i Malmö menar deltagarna att det är svårt att se några konkreta resultat men de upplever att det är ett bra sätt att bygga broar och bygga upp ett förtroende som i förlängningen skulle kunna resultera i en större benägenhet att samarbeta med polisen.

8. Analys och diskussion

Här kommer vi att analysera och diskutera våra resultat utifrån tidigare forskning, myndighetsrapporter och teoretiska utgångspunkter.

8.1. Analys utifrån tidigare forskning och myndighetsrapporter

Intervjuresultaten visar att våra intervjudeltagare upplever att misstro till samhället och den tillhörande tystnadskulturen samt rädsla för de kriminellas skrämsekapital är de främsta skälen till att målsägande och vittnen avstår från medverkan i rättsprocessen. Samtliga deltagare anger att förtroende mellan polis och målsägande eller vittne är grundläggande för att kunna bygga upp en relation där hörspersonen känner sig trygg med att samarbeta med polisen. Detta stämmer överens med resultaten från båda BRÅ-

rapporter som redovisats under avsnittet "myndighetsrapporter". Även resultatet av Papp et als studie, visar att viljan att samarbeta med polisen korrelerar med graden av tilltro för polisen. Förtroende och tilltro är alltså viktiga komponenter som kan ha en avgörande roll i beslutet om att samarbeta med polisen eller inte.

Flera av deltagarna i vår studie påtalar betydelsen av att befinna sig och spendera tid i de miljöer där det finns en misstro mot rättsväsendet i stort och polisen i synnerhet. Närvaron behövs inte bara i samband med när brott har begåtts, vardagliga möten är också nödvändiga för att gradvis lära känna och bygga förtroende bland dem där tilliten är svag. I Clayman och Skinns (2012) studie framkommer också betydelsen av att polis regelbundet befinner sig i miljöer och bland personer där tilliten för rättsväsendet är låg för att möta och bygga upp relationer som kan främja förtroende. Studien lyfter exempel där unga, boendes i socialt utsatta områden influerade av tystnadskultur, kunnat anförtro sig till enskilda områdespoliser. Anförtroendet har i de fallen främjats av polisens regelbundna närvaro och dialog. Ungdomarna gavs möjligheten att människan bakom polisuniformen, en person och inte bara en representant för rättsväsendet. Samtliga deltagare i vår studie menar att vägen till förtroende mellan polis och målsägande eller vittne inte börjar i förhörssrummet. Polisen har inte ensamt ansvar men de har en viktig roll, och den rollen kan innebära att polisen i större utsträckning behöver möta de personer som berörs av tystnadskultur och en svag tilltro mot rättsväsendet, i deras levnadsmiljöer. Inte bara för att de ska lära känna polisen men också för att polisen ska kunna lära känna dem, och möta dem utifrån deras behov. Här lyfts framför allt arbetet med FLO som en viktig insats som borde utvecklas. En av åtgärderna som föreslås i Brå rapporten *Målsägandes medverkan i rättsprocessen* är just att införa en kontaktperson till målsägande för att avlasta utredare och hjälpa målsägande med frågor kring rättsprocessen. I rapporten nämns inget om FLO eller ens att det ska vara en polis men vi menar att FLO har precis det syftet som rapporten förespråkar. Ett annat förslag som framkom i en av våra intervjuer är att i större utsträckning försöka påverka de kvinnliga krafterna i socialt utsatta områden. Brå rapporten *relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden* bekräftar att förtroendet för polisen är högre hos kvinnor än hos män och därför borde man, enligt oss, titta närmare på en sådan satsning.

Ovilja att samarbeta med polisen baserat på tidigare negativa erfarenheter kopplat till upplevd missbehandling och rasism lyfts i flera av artiklarna i tidigare forskning

(Ashbury 2010; Brunson & Wades 2019; Clayman & Skinns 2012 ;Downing & Copeland 2015; Rosenfelt et al 2003). Detta är däremot ingenting som diskuteras av deltagarna i vår studie. Anledningen till detta skulle kunna vara att vi har utgått från ett polisiärt perspektiv och inte utifrån målsägande och vittnens egna erfarenheter av möten med polisen.

8.2. Analys och diskussion utifrån Johanssons perspektiv på gräsrotsbyråkrati

Utredaren eller förundersökningsledaren har en viktig roll som gräsrotsbyråkrat, då hen i likhet med andra gräsrotsbyråkrater måste balansera sin yrkesroll och de krav som ställs från organisationen utan att gå miste om klientens förtroende (i detta fall, målsägande eller vittne). Men polisen som gräsrotsbyråkrat i fall kopplade till kriminella nätverk har en särställning i förhållande till tjänstemän från andra myndigheter.

Polisens uppgift att lösa och förhindra brott försvåras i kontakten med personer inom kriminella nätverk. Dels p.g.a. av tystnadskulturen och dels p.g.a. deras skrämself kapital. Våra deltagare upplever att det är svårt att motivera målsägande eller vittnen som själva är en del av ett kriminellt nätverk. De förstår de sociala omständigheterna och normerna runt om kring personerna ifråga, och menar sig tro att det kan finnas vägar runt problemet. Bland annat menar de att om man kunnat erbjuda något i gengäld (t.ex. strafflindring för egen brottslig verksamhet) skulle det kunna innebära att fler skulle bli mer villiga att delta i rättsprocessen. Polisen måste också förhålla sig till den rädsla de möter bland personer som inte är kopplade till kriminella nätverk, men som p.g.a oro för repressalier, avböjer eller drar sig från att medverka. Flera av deltagarna i vår studie menar att de upplever en frustration i att de "vet" att vittnen eller målsägande många gånger sitter inne med information som kan vara betydande för utredningen, eller att de ges information "under bordet", men som inte går att använda. Möjligheten att kunna vittna anonymt skulle, enligt våra deltagare, kunna innebära att fler var mer benägna ställa upp i rättsprocessen. Däremot måste de förhålla sig till myndigheternas krav och regelverk, bland annat i form av svensk lagstiftning som just nu begränsar de möjligheter de anser krävs för att få fler att delta i rättsprocessen. Polisen som gräsrotsbyråkrat stöter alltså på hinder i det att de måste förhålla sig till vissa organisatoriska regler de anser problematiska. Problematiken grundar sig i att de inte anser myndighetens verktyg som tillräckliga för att hantera problematiken och möta "klienternas" krav.

Detta begränsar polisen i utförandet av sina arbetsuppgifter och i mötet med målsägande och vittnen.

Polisens roll som gräsrotsbyråkrat innebär också att hen måste hävda sin roll som människa, en person som har ett genuint intresse för och känner välvilja för personen hen har framför sig. Samtidigt representerar hen en myndighet som "klienten" kan ha begränsat förtroende för. Det behöver inte bara handla om att personen inte har förtroende för polisen som verksamhet, utan också för myndighetens förmåga att faktiskt kunna skydda personen inför det hot denne upplever. Polisens uppgift är då att övertyga personen om att de har den förmågan. Polisen stöter också på utmaningar i sin roll som "modern trollkarl". De förväntas omvandla personer som utsatts eller bevittnat brott till organisatoriska termer som "målsägande" eller "vittne". Men samtidigt förväntas de se förbi den byråkratiska identiteten och möta personerna utifrån deras unika behov. Handlingsutrymmet polisen har är i dessa fall av enorm vikt. Först måste de ta sig över hinder som kan bestå av misstro eller rädsla. Sedan måste de övertyga personen om att myndigheten och dess syfte har ett större värde än personens rädsla och att de har tillräckligt med resurser för att möta dennes behov. Om de lyckas överbrygga synen som enbart en representant för en myndighet måste de dessutom få personen att öppna upp och anförtro sig om händelser som kan vara djupt personliga eller bära spår av känslomässiga trauman. Samtliga av våra deltagare menar att detta är någonting de är bra på och har förmåga till men att det finns brister. Bristerna går bland annat att återfinna bland utredare som "*arbetar på rutin*" eller "*revisorsutredare*". Om inte handlingsutrymmet används på ett sätt där man möter och ser de faktiska behov som ges uttryck för, riskerar man enligt våra deltagare att gå miste om detaljer som kan vara avgörande för utredningen och möjligheten att bygga upp en förtrolig relation. Enligt Johansson har gräsrotbyråkrater också ett ansvar att på ett adekvat sätt möta klienten- i vad för denne kan uppfattas som en främmande miljö. Med miljö åsyftas gräsrotsbyråkratens arbetsplats och arbetsplatsens organisatoriska ramverk (Johansson 2007, ss. 52-53). I detta fall handlar det om alla fysiska rum som tillhör polisen eller andra delar av rättsväsendet (t.ex. polisstation, rättscentrum, förhörssrum eller tingsrätt) men också Polismyndighetens regler och principer. För målsägande, eller vittne, kan en sådan miljö inte bara vara främmande- utan också skrämmande. Polismyndigheten är i likhet med andra organisationer dessutom en verksamhet förknippad med makt och auktoritet, vilket kan föra med sig ytterligare en osäkerhetsfaktor för "klienten". Beroende på vad "klienten" säger eller gör, kan det innefatta att det följs av sanktioner

som på ett eller annat sätt påverkar klienten eller klientens närstående (Johansson, 2007 s. 52). Därav är det extra viktigt att polisen gör anspråk på sina och klientens mänskliga sidor utanför yrkesrollen och utanför myndighetens fysiska plats för att denne ska känna sig trygg, samt göra klienten införstådd i att hans roll som yrkesperson inte bör förknippas med rädsla, snarare det motsatta. Samtliga av våra deltagare menar att detta är aspekter de är medvetna om, har förståelse för och arbetar med. Arbetet med FLO lyfts av våra deltagare som en viktig insats genom att skapa en länk mellan polis och målsägande.

Polisen som gräsrotsbyråkrat har en mycket betydande roll, inte bara för rättssamhället, men också för de enskilda personer de möter i samband med en brotts handling. Samtliga intervjudeltagare menar att god personlig kontakt är grundläggande för att förtroende ska kunna byggas upp, vilket enligt dem består av empati, ett genuint sätt att lyssna och ta emot vad målsägande, eller vittne, har att säga. Det kräver att polisen använder handlingsutrymmet på ett sätt som innefattar att mötet med målsägande, eller vittne, uppfyller dennes krav på ett gott personligt bemötande utan att överskrida de organisatoriska ramarna. Intervjudeltagarna är eniga om att de har tillräckligt med tid, resurser och verktyg för att bygga upp och skapa en sådan relation. Däremot menar flera av deltagarna att man som utredare bör spendera mer tid med målsägande i deras levnadsmiljö. Enligt Johansson är kontakten med gräsrotsbyråkraten unik och betydande för klienten, men för gräsrotsbyråkraten är klienten bara en i mängden av andra klienter hen måste hantera (Johansson 2007, ss. 52-53). Detta är någonting som polisen som gräsrotsbyråkrat måste erkänna och förstå för att kunna möta målsägande och vittne på det sätt som krävs för att mötet ska uppfattas som personligt. Det kan komma att kräva mer tid och resurser från såväl den enskilda polisen som Polismyndigheten som organisation, men det är en prioritering som i längden kan innebära att förtroendet för både tjänsteman och myndighet stärks.

8.3 Analys och diskussion utifrån normmodellen

Enligt Hydén är normmodellen ett analysinstrument som kan användas för att systematisera information för förståelsen av mänskligt handlande (Hydén 2002, s.315). Begreppen vilja (V), kunskap (K), system och möjligheter (SM) används här för att belysa hur utredare och förundersökningsledare ser på arbetet med att få fler

målsägande och vittnen att delta i rättsprocessen. Medborgare förväntas att samarbeta med polisen och delta i rättsprocessen. Detta yttrar sig i vad som kallas av en av våra intervjudeltagare som "det samhällsliga kontraktet" och syftar på vikten av att samarbeta för att rättssamhället ska fungera och brott ska kunna lösas. Förutom dessa förväntningar finns också rättsliga krav i form av exempelvis vittnesplikten. När dessa förväntningar och krav inte uppfylls ställs polisen inför en svår uppgift. Polisen är i hög grad beroende av vittnesuppgifter och målsägandes medverkan för att kunna lösa brott. Därför är motivationsarbetet en viktig del i arbetet och för att det ska kunna ge resultat måste en vilja finnas hos utredare och förundersökningsledare. Som gräsrotsbyråkrat har polisen en handlingsfrihet som kan ge möjligheter att påverka. Viljan hänger samman med individens värderingar och drivkrafter. Våra intervjudeltagare vittnar om att de har en vilja och drivkraft att motivera klienten och ger exempel på arbetssätt som tillåter dem att motivera inom den handlingsfriheten de har. Det kan exempelvis handla om att försöka bygga upp ett förtroende genom att lyssna och bemöta på ett respektfullt sätt eller genom att informera om och erbjuda hjälp och skyddsåtgärder. Det framkommer dock att viljan är individuell och att drivkraften inte nödvändigtvis finns hos alla utredare. Det finns en risk att inte se människan man har framför sig och att enbart arbeta på "rutin".

Viljan begränsas inte enbart av individuella drivkrafter utan också av de systemvillkor som finns inom organisationen eller lagstiftningen. Intervjudeltagarna vittnar om att rättsprocessen är förlegad och begränsar dem i arbetet trots att viljan finns.

Systemvillkoren inom organisationen kan både innebära möjligheter och begränsningar för utredaren. Möjligheterna består enligt våra intervjudeltagare av att det finns tillräckligt med tid till utredningar samt att det finns möjligheter att anpassa bemötandet i förhörssituationer. De ramarna som finns inom vilka en utredning ska göras ska vara till stöd men en av deltagarna vittnar om att de ibland kan bli ett hinder snarare än en möjlighet. När man som utredare i för hög grad förlitar sig på regelverket kan det begränsa den kreativa förmågan och riskera att bli en "revisorsutredning".

För att förstå de människorna som inte vill medverka i rättsprocessen krävs kunskap om deras bakgrund och skälen till varför de avstår. Våra intervjudeltagare upplever generellt sett att de har tillräckligt med kunskap, även om meningarna skiljer sig åt kring hur kunskap förvärvas på bästa sätt. Kunskapskomponenten kan påverkas av viljan och systemförutsättningarna. Våra deltagare menar att de har ett intresse och en vilja att lära sig mer om klientens bakgrund, kultur osv. De menar även att de tillämpar den

kunskapen de har i den mån det finns systemmöjligheter. Ett exempel kan vara att anpassa förhörssituationen utifrån den personen man har framför sig (exempelvis en kvinnlig förhørsledare till en kvinnlig hörsperson om det gynnar viljan att medverka). Deltagarna visar också en medvetenhet om vilken position de har i förhållande till klienten och att det kan påverka maktbalansen. Två av deltagarna menar att den insikten medför att de varken kan eller vill utöva sin makt genom att tvinga fram ett vittnesmål eftersom det inte gynnar förtroendet i längden.

Det sker med andra ord en ömsesidig påverkan av normens förutsättningar i själva normbildningsprocessen och det som bestämmer handlandet styrs av utredarnas vilja, kunskap och de systemvillkoren som finns inom och utanför organisationen. Det verkar dock finnas en diskrepans mellan varat-dimensionen, som består av systemvillkoren i form av bl.a. lagstiftning och interna regelverk, och bört-dimensionen som motsvarar viljan hos deltagarna.

Men det ska påpekas att flera aktörer är inblandade i normbildningsprocessen och utredarnas handlande påverkas även av dem. Utredarnas klienter (målsägande och vittnen i den här studien) och andra rättstillämpare (exempelvis advokat kåren) styrs också av de tre komponenterna och därför är bilden mer komplex än vad vi kan beskriva i den här studien.

9. Diskussion gällande metod och teori

Studiens syfte har varit att söka rättssociologisk kunskap och förståelse kring våra forskningsfrågor. Därav har vi valt att utgå från en kvalitativ ansats med fyra semi-strukturerade intervjuer som möjliggör djupa och utvecklade svar, något som en kvantitativ studie inte kan ge på samma sätt. Vi har inte varit ute efter att frambringa generaliserbara resultat och vi är medvetna om att intervjudeltagarna utgår från sina subjektiva upplevelser, erfarenheter, tankar och åsikter, och att de inte nödvändigtvis delas med alla representanter hos Polismyndigheten i Malmö. Valet av enbart fyra deltagare kan diskuteras men beror främst på två faktorer. Dels hänvisar vi till studiens tidsbegränsning och dels upplevde vi att det uppstod en teoretisk mättnad efter mötet med fjärde deltagaren. Det vill säga, svaren bland deltagarna liknade varandra ifråga om innehållssubstans, men uppvisade skillnader i hur de formulerades. Vi inser dock att resultatet hade kunnat se annorlunda ut om fler intervjuer hade genomförts eller om vi utfört en kvantitativ studie med fler deltagare, men då hade möjligheterna att ställa följdfrågor och be om fördjupade svar, begränsats. Deltagarna hade heller inte haft

möjlighet att be om klargörande gällande de intervjufrågor som formulerats i intervjuguiden. Samtalen via Zoom har fungerat bra, då samtliga parter har haft god uppkoppling och ljudupptagning. Däremot berörs alla parter i viss utsträckning av sämre ljudupptagning med tjänsten VMR, men den effekten påverkade inte det inspelade materialet i någon betydande utsträckning.

Teorin om gräsrotsbyråkrati har använts för att tolka och analysera polisens roll som gräsrotsbyråkrat i mötet med målsägande och vittnen. Bland annat diskuteras betydelsen av att använda handlingsutrymmet på ett adekvat sätt för att anpassa och möta målsägande och vittnens behov samtidigt som de måste förhålla sig till myndighetens regelverk. Däremot har Lipskys redogörelse om gräsrotsbyråkraternas mycket betydande handlingsutrymme stött på kritik. Bland annat menar professor i socialt arbete, David Howe, att gräsrotsbyråkraternas handlingsutrymme är väldigt begränsat av myndigheternas regelverk och deras status i organisationens hierarki (Howe 1991, s. 220). Han anser också att gräsrotsbyråkraternas handlingsutrymme begränsas av yttre förväntningar från allmänheten, media och politiken om hur de ska bete sig och agera i sin yrkesroll. Sociala, politiska och organisatoriska förväntningar tillsammans utgör enligt Howe betydande hinder för gräsrotsbyråkraternas möte med klienter (Howe 1991, s. 208). Kritiken skulle kunna ge svar på varför deltagarna i vår studie lyfter problematiken med "revisorsutredare" eller utredare som "arbetar på rutin". Eller med andra ord, utredare som inte utnyttjar handlingsutrymmet och i stor omfattning lutar sig på myndighetens regelverk. Dessa kommentarer bekräftar dock inte att handlingsutrymmet är väldigt begränsat utan studiens deltagare menar att det finns men bör användas i större utsträckning. Detta talar emot Howes kritik och blir snarare ett argument för användningen av teorin om gräsrotsbyråkrati och betydelsen av handlingsutrymmet.

Normmodellen är ett av de dominerande samhällsvetenskapliga perspektiv på rätten och samhället men vi avser i det här fallet inte det samhällsvetenskapliga perspektivet utan analysmodellen som Hydén har presenterat tillsammans med Wickenberg (Baier & Svensson 2018, s.20). Vi har valt att ha den som teoretisk utgångspunkt och analysverktyg där vi med hjälp av de tre komponenterna *vilja, kunskap och kognition* och *system och möjligheter* har sorterat och tolkat våra empiriska resultat samt diskuterat uppdelningen mellan varat- och börat-dimensionen. Det skulle kunna argumenteras att normmodellen som analysverktyg snarare är en metod än en teori men eftersom teori

och metod ofta hänger ihop har vi ändå bestämt oss för att ha med den under teori-avsnittet.

10. Slutsats och förslag på framtida forskning

Syftet med studien var att undersöka hur utredare och förundersökningsledare inom Polismyndigheten i Malmö ser på arbetet med ärenden där målsägande eller vittnen uppvisar ovilja delta i rättsprocessen i brott kopplade till kriminella nätverk som är baserade i socialt utsatta områden. Detta för att utveckla kunskap och förståelse för hur man motiverar dessa personer att delta i rättsprocessen samt få svar på vilka åtgärder och förändringar de anser vara nödvändiga för att fler ska vilja delta i rättsprocessen. Vår ambition var också att bidra med rättssociologisk kunskap gällande om och hur interna krav på normefterlevnad inom Polismyndigheten eventuellt försvårar polisens arbete i mötet med de normer som påverkar vittnen och målsägande som utsatts för brott kopplade till kriminella nätverk.

Resultatet visar att deltagarna upplever att förmågan att kunna bygga förtroende genom att vara närvarande, tillgänglig och synlig är viktiga komponenter för att målsägande och vittnen ska känna trygghet och därmed större benägenhet att vilja delta i rättsprocessen. I deltagarnas beskrivning av hur motivationsarbetet utförs lyfts flera exempel. Bland annat används argumentet att ett deltagande i rättsprocessen kan innebära att avslut på den eventuella traumatiska händelse det kan ha inneburit för den brottsutsatta. En annan metod är att vädja till det samhälleliga kontraktet genom att förklara att deras insats är viktig för ett fungerande rättssamhälle. Men samtliga deltagare anser att motivationsarbetet är svårt. De menar att de möter personer som i hög grad är präglade av tystnadskultur och att det inte går att motivera, men att det skulle vara enklare om de hade haft någonting att erbjuda i gengäld mot deras medverkan. Tre av deltagarna anser att lagstiftningen är föråldrad och inte tillräcklig för att möta problematiken som finns idag. Bland annat hävdar de att det finns både vittnen och målsägande som är villiga att delta i rättsprocessen, men inte utifrån de premisser som gäller idag. Möjligheten att vittna anonymt och att fler rättegångar bör hållas inom lyckta dörrar, återkommer som förslag på rättsliga åtgärder. Flera av de förslag på åtgärder som omnämns av deltagarna är inkluderade i kommitédirektivet 2019:85, som syftar till en stärkt rättsprocess och ökad lagföring. Resultatet av utredningen redovisas senast den 21 maj 2021.

För att fler brottsutsatta eller vittnen till brott ska känna sig motiverade att delta i rättsprocessen och samarbeta med polisen krävs enligt våra deltagare inte enbart förändringar i lagstiftning och systemvillkor. Det kräver också utredare som kan använda handlingsutrymmet på ett effektivt sätt vilket innefattar förmågan att vara en god lyssnare och kunna möta målsägande eller vittnet utifrån dennes behov, och att använda sig av myndighetens ramverk och interna normer på ett sätt så det inte utgör ett hinder för utredningens effektivitet och i mötet med den brottsutsatta eller den som bevittnat brott, utan snarare som ett stöd.

Arbetet med FLO anses vara en viktig och betydande insats just för att bygga förtroende och för att kommunikationen mellan polis och målsägande ska kunna fungera bättre. Däremot menar en av deltagarna att arbetet inte utförs i den omfattning som behövs.

I Brå:s rapport om relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden framkommer det att kvinnor är den målgrupp som generellt har större förtroende för polisen. En av studiens deltagare lyfter betydelsen av det kvinnliga positiva inflytandet i socialt utsatta områden. Som förslag till framtida forskning föreslår vi därför att arbetet med FLO bör följas upp och utvärderas. Samt att undersöka möjligheten att satsa på de kvinnliga krafterna i socialt utsatta områden, och rikta fokus mot det arbete som redan görs idag för att se om det finns insatser som kan förbättras eller utökas.

Vi kan utifrån studiens resultat och analys konstatera att det verkar finnas en diskrepans mellan varat- och börtat dimensionen ifråga om hur de ser på arbetet med att få fler vittnen och målsägande att delta i rättsprocessen. Vad som idag innefattas i varat-dimensionen, systemvillkor bestående av lagstiftning, myndighetens regelverk, interna arbetsmetoder och rutiner motsvarar inte behoven inom börtat- dimensionen, viljan hos våra deltagare, vilket kräver förändringar och åtgärder presenterade i studiens resultat.

Källförteckning:

Böcker

Baier, Matthias & Svensson, Måns (2018). *Om normer*. Lund: Studentlitteratur. 167 s.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. tredje upplagan Stockholm: Liber.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars (2009). *Rättegång*, fjärde häftet. 7.e uppl. Stockholm: Norstedts.

Howe, David (1991). Knowledge, power and the shape of social work practice. I Davies M. (red). *The Sociology of Social Work*. London: Routledge

Hydén, Håkan (2002). *Normvetenskap*. Sociology of law, Lund university. 330 s.

Hydén, Håkan, & Hydén, Therese (2016) *Rättsregler. En introduktion till juridiken*. Lund: Studentlitteratur, 200 s.

Johansson, Roine (2007). *Vid byråkratins gränser: om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. 3. uppl. Lund: Arkiv.

Lindstedt, Inger (2019). *Forskningens hantverk*. Upplaga 2 Lund: Studentlitteratur.

Törnkvist, Ann (2020). *Gola, vittna, dö: tystnad och trauma i Hallonbergen*. Stockholm: Mondia.

Zetterström, Stefan (2017). *Juridiken och dess arbetsätt. En introduktion*. (uppl.3). Uppsala: Iustus förlag AB.

Elektroniska källor

Forskningsstrategier (2021). *Vetenskapliga metoder och forskningsstrategier*.
<https://forskningsstrategier.wordpress.com/#urvalsmetoder> [Hämtad 20-04-2021]

Kesic, Josipa. (2021). Rädsla för att vittna mot gängkriminella. *Sveriges radio*, 27 februari
<https://sverigesradio.se/artikel/radsla-for-att-vittna-mot-gangkriminella> [Hämtad 27-03-21].

Larsson, Ylva. (2017). Få vågar vittna trots låg risk för hot och våld. *Sveriges television*, 10 oktober.
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/fa-vagar-vittna-trots-lag-risk-for-hot-och-vald>
[Hämtad 27-03-21]

Nyhetsmorgon (2017). Allt färre vill vittna : "Jag är livrädd". Tv4, 5 september.
<https://www.tv4.se/klipp/va/3932571/allt-farre-vill-vittna-jag-ar-livradd>

Polismyndigheten (2021). *Vara vittne*. <https://polisen.se/utsatt-for-brott/efter-polisanmalan/vara-vittne/> [Hämtad 2021-03-10]

Juridiska källor

Justitiedepartementet (2001). *Hets mot folkgrupp, m.m.* (Regeringens proposition 2001/02:59). Stockholm: Regeringskansliet.

Kommittédirektiv 2019:85. *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1942:740. *Rättegångsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1962: 700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1988:688. *Lag om kontaktförbud*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1991:481. *Folkbokföringslagen*. Stockholm: Finansdepartementet.

SFS 1991:483. *Lag om fingerade personuppgifter*. Stockholm: Finansdepartementet.

SFS 2006:519. *Förordning om särskilt personsäkerhetsarbete m.m.* Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslagen*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU 1990:92. *Våld och brottsoffer. slutbetänkande av våldskommissionen*. Stockholm: justitiedepartementet.

SOU 1998:40. *Brottsoffer*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU 2004:1. *Ett nationellt program om personsäkerhet*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Zila, Josef. *Brottsbalk (1962: 700), 15 kap. 1§, Lexino lagkommentar (JUNO), 2020-08-24*.

Myndighetsrapporter

Brottsförebyggande rådet (2016). *Kriminella nätverk och grupperingar*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
<https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2016-08-23-kriminella-natverk-och-grupperingar.html> [Hämtad 19-03-21].

Brottsförebyggande rådet (2016). *Målsägandes medverkan i rättsprocessen*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet
<https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2016-04-01-malsagandes-medverkan-i-rattsprocessen.html> [Hämtad 15-03-21]

Polismyndigheten (2019). *Organiserad brottslighet- polisen arbete*. Stockholm: Polismyndigheten. <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/organiserad-brottslighet/> [Hämtad 14-03-21]

Polismyndigheten (2017). *Utsatta områden - Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*. Stockholm: Polismyndigheten.

Skinnari, J., Marklund, F., Nilsson, E., Stjärnqvist, C. & Vesterhav D. (2018). *Relationen till rättsväsendet i socialt utsatta områden*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
<https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2018-03-15-relationen-till-rattsvasendet-i-socialt-utsatta-omraden.html> [Hämtad 15-03-21]

Vetenskapliga artiklar

Ashbury, D. Bret. (2010). Anti-Snitching Norms and Community Loyalty. *Oregon Law Review*, 89 (4), ss. 1257-1312.
<http://heinonline.org.ludwig.lub.lu.se/HOL/Page?handle=hein.journals/orglr89&div=39> [Hämtad 10-03-21]

Brunson, K. Rod & Wade A. Brian. (2019). "Oh hell no, we don't talk to police": Insights on the lack of cooperation in police investigations of urban gun violence. *Criminology & Public Policy*, 18 (3), ss. 623-648. doi: 10.1111/1745-9133.12448 [Hämtad 10-03-21]

Copeland, Bobby & Downing, Stephen. (2015). Criminality, Interpersonal Proximity and the Stop-Snitching Code: An Examination of Offender and Non-Offender Perceptions. *Current Issues in Criminal Justice*, 26 (3), ss. 269-288.
<http://heinonline.org.ludwig.lub.lu.se/HOL/Page?handle=hein.journals/cicj26&div=27> [Hämtad 10-02-21]

Clayman, Stephen & Skinns, Layla(2012). To snitch or not to snitch? An exploratory study of the factors influencing whether young people actively cooperate with the police. *Policing & Society*, 22 (4), ss.460-480. doi: 10.1080/10439463.2011.641550. [Hämtad 14-03-21]

Jacobs, A. Bruce, Rosenfelt, Richard & Wright, Richard. (2003). Snitching and the code of the street. *The British Journal of Criminology*, 43 (2), ss. 291-309. <https://www-jstor-org.ludwig.lub.lu.se/stable/23638855> [Hämtad 10-03-21]

Papp, Jordan, Smith, Brad, Wareham, Jennifer & Wu, Yuning. (2019). Fear of retaliation and citizen willingness to cooperate with police. *Policing & Society*, 29 (6), ss.623-639. doi:10.1080/10439463.2017.1307368. [Hämtad 14-03-21]

Bilagor

Bilaga 1

Information och samtycke till medverkan i ett examensarbete i rättssociologi

Vi, Josefine Nilsson och Hanne Lernout, studerar rättssociologi vid Lunds universitet. Den här intervjun görs inom ramen för vår kandidatuppsats våren 2021.

Uppsatsens syfte är att undersöka hur förundersökningsledare och utredare inom polisen i Malmö förhåller sig till ärenden där målsäganden eller vittnen inte vill medverka i rättsprocessen gällande brott kopplade till kriminella nätverk samt brott i socialt utsatta områden. Målet med intervjuerna är att få en bild av hur förundersökningsledare och utredare inom Malmöpolisen ser på problematiken och hur de arbetar med sådana ärenden. Vi har formulerat 3 teman utifrån vilka våra intervjufrågor har konstruerats. Det första temat gäller vilka faktorer intervjupersonerna upplever påverka oviljan att medverka i rättsprocessen. Det andra och tredje temat berör polisens arbetssätt. Hur arbetar polisen för att motivera målsäganden eller vittnen till medverkan och hur bemöter polisen målsäganden och vittnen i samband med ett brottsärende?

Intervjun beräknas ta ca. 1 timme. Intervjun kommer att spelas in och transkriberas. Därefter analyseras den utifrån tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter. Intervjuerna kommer att avidentifieras i examensarbetet.

Uppgifterna från intervjuerna kommer inte användas på något annat sätt än i examensarbetet.

Resultaten kommer att presenteras som ett examensarbete vid Lunds Universitet och publiceras digitalt på universitetets publiceringstjänst.

Din medverkan är frivillig och kan avbrytas när som helst.

Genom att underteckna denna blankett godkänner du ditt deltagande i undersökningen.

Om du har frågor eller funderingar går det bra att kontakta oss på:

agnesjosefinenilsson@gmail.com eller hanne.lernout@gmail.com

Jag har läst igenom informationen om undersökningen och samtycker till deltagande

---

NAMN PÅ DELTAGAREN

DELTAGARENS UNDERSKRIFT

Intervjuguide:

Bakgrund

Vad är din roll inom Polisen?

Samtliga frågor rör brott kopplade till kriminella nätverk som är baserade i socialt utsatta områden. Med "vittnen" och "målsägande" avser vi personer som är/varit vittne eller målsägande till brott kopplade till kriminella nätverk som är baserade i socialt utsatta områden.

Tema: Påverkansfaktorer/skäl till att inte medverka

-Vad upplever du vara de största hindren för att få personer som är målsägande eller vittne till brott kopplade till kriminella nätverk baserade i socialt utsatta områden/personer som lever i socialt utsatta områden, att medverka i rättsprocessen? Kan du beskriva några av de vanligaste skälen till att de inte vill medverka?

-Vad anser ni, skulle behöva förändras (inom organisationen, samhället, lagstiftning) för att fler människor ska vilja/våga ställa upp i rättsprocessen?

-Vad anser du vara viktiga/nödvändiga åtgärder för att få personer som vill avstå från medverkan i rättsprocessen på grund av rädsla att känna trygghet/vilja att medverka?

-Det framkommer i en Brå rapport att trygghet under rättsprocessen är viktigt för viljan att medverka- hur arbetar ni med det? Finns det fler åtgärder som enligt dig skulle kunna öka tryggheten för personer som deltar i rättsprocesser?

-Utifrån er erfarenhet, hur ofta uppstår situationer som känns hotfulla eller otrygga för målsägande /vittnen? Hänger känslan av hot /otrygghet samman med den verkliga hotbilden?

- Vilken roll eller påverkan har andra samhällsaktörer på personers benägenhet att medverka i rättsprocessen (t.ex. media, socialtjänst, skola etc.)?

Tema: Motivering i förhörssituationer

-Prioriteras ett ärende annorlunda beroende på hur motivationen till att medverka som målsägande/vittne ser ut?

-Hur motiveras vittnen/målsägande som på något sätt uttrycker rädsla/oro/ eller på något annat sätt ovilja inför att delta i rättsprocessen?

-Hur arbetar man för att motivera personer (målsägande/vittne) som lever i ett parallellt samhällssystem/rättssystem (t.ex. i ett kriminellt nätverk)?

-Hur motiverar man personer (målsägande och vittnen)som upplever misstro mot rättsväsendet att medverka i rättsprocessen?

- I vilken grad tycker du att det är polisens uppgift att motivera målsäganden/vittnen att medverka i rättsprocessen?

Tema: Bemötande i förhörssituationer

-I en Brå rapport rörande målsägandes medverkan i rättsprocessen framkommer att bemötande och känslan att bli sedd och lyssnad på spelar stor roll- hur arbetar ni med det?

-Upplever du att personer(målsägande/vittnen) ibland känner sig ifrågasatta under förhör? Hur arbetar du/ni för att bemöta det?

-Upplever du att kulturella skillnader kan stå i vägen för förståelse mellan er och målsägande/vittnen? (t.ex. tidigare erfarenheter av ett korrupt polisväsende i andra länder) och hur arbetar du/ ni med det?

-Hur arbetar man för att möta personer som befinner sig i emotionellt svåra situationer (t.ex. stress, ilska, sorg)? Hur/när hör man personen om brottshändelser?

-Har du/andra på din enhet genomgått någon utbildning gällande emotionellt bemötande i förhörssituation (ex i situationer för att hantera stress, ilska, sorg hos vittne/målsägande)?

-Upplever ni att ni har tillräckligt med tid, verktyg och resurser för att möta vittnen och målsägande på ett sätt där ni ges utrymme att skapa personlig kontakt?

När och hur ger man information om t.ex. kontakt med brottsofferjouren eller verksamheter som kan vara till stöd för personen, om utredningsprocessen, kontakt med målsägandebiträde, eventuella skyddsåtgärder eller möjligheter till skydd? Beror omfattningen av information på vad målsägande/vittne efterfrågar eller vad ni bedömer är lämpligt och relevant? Vem är det i huvudsak som initierar kontakt och lämnar uppdateringar gällande ärendets utveckling?

Upplever du att ni har tillräckligt med kunskaper kring kulturella bakgrunder/skillnader som skulle kunna utgöra ett hinder för förståelse mellan er och ett målsägande/vittne?

Bilaga 2:

Tabellen som använts för tematisk analys av insamlade data

intervju- deltagare	Repetitioner & återkommande teman	Lokala typologier / kategorier	Metaforer/ analogier	Övergångar (hur olika teman förändras)	Likheter och skillnader i hur teman diskuteras	Språkliga kopplingar	Saknade data :	Teorirelaterat material
Deltagare 1								
Deltagare 2								
Deltagare 3								
Deltagare 4								